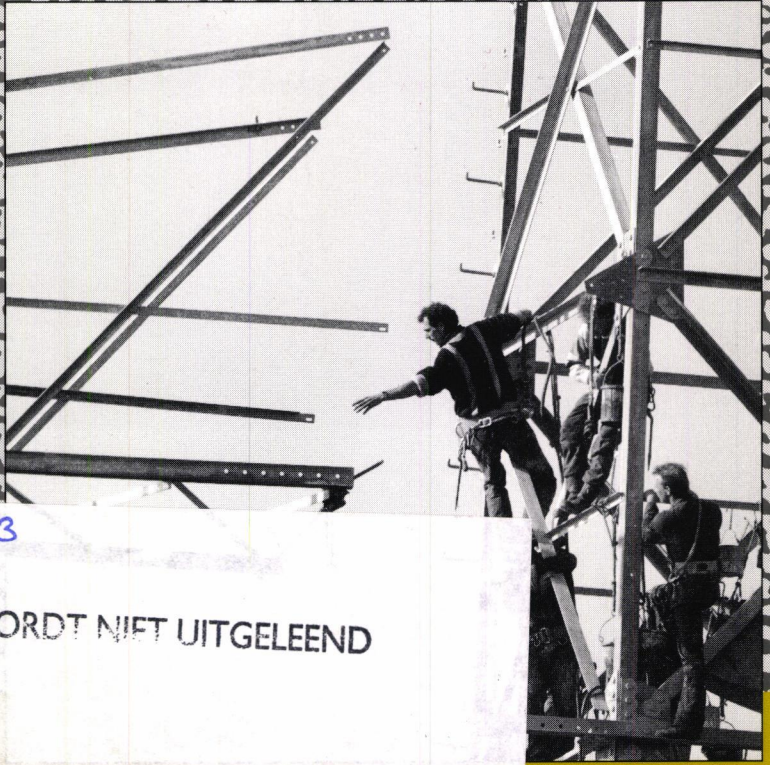

VERZUIMREEKS

stat. 6 1993

WORDT NIET UITGELEEND

ARBEIDS

ONGEVALLEN 1993

Jaarcijfers op basis van
NIA-Arbeidsongevallen-
registratie

D.J. Klein Hesselink
T.D.P.J. van den Berg

NIA

ARBEIDSONGEVALLEN 1993

Jaarcijfers op basis van
de NIA-Arbeidsongevallenregistratie

D.J. Klein Hesselink
T.D.P.J. van den Berg

Amsterdam, juli 1994

Uitgave van het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Klein Hesselink, D.J.

Arbeidsongevallen 1993 : jaarcijfers op basis van de NIA-Arbeidsongeval-
lenregistratie / D.J. Klein Hesselink, T.D.P.J. van den Berg. - Amsterdam :
Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA. - Met lit. opg.

ISBN 90-6365-082-5

Trefw.: arbeidsongevallen.

Foto omslag: Jan Walemink

Te bestellen bij:

NIA, afdeling Verkoop

Postbus 75665

1070 AR Amsterdam

Telefoon (020) 54 98 404/465/504

Fax (020) 64 43 102

Copyright © 1994 NIA

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA.

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1 Inleiding	9
2 Het berekenen van ongevallencijfers	15
2.1 Ongevallen en het bedrijfsbeleid	15
2.2 Het berekenen van de basis-ongevalsgegevens	19
2.3 Ongevallen in relatie tot bedrijfsgegevens	24
3 Arbeidsongevallen in 1993	27
3.1 Representativiteit van de registratie	27
3.2 Ongevallen en bedrijfskenmerken	30
3.3 Ongevallen en kenmerken van werknemers	33
4 De enquête Arbeidsongevallen in de organisatie	41
4.1 De functie van de invuller	41
4.2 De geregistreerde ongevallen	43
4.3 Het beleid rondom arbeidsongevallen	44
4.4 Het type organisatie	48
5 Conclusies en aanbevelingen	55
Literatuur	60
Bijlage 1 Kort en lang verzuim in 1993 naar bedrijfsklasse	61
Bijlage 2 Ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke ongevallen in 1993 naar bedrijfsklasse	62
Bijlage 3 Kort en lang verzuim in 1993 naar bedrijfsgrootte	63
Bijlage 4 Ziekenhuisopnamen, blijven letsel en dodelijke ongevallen in 1993 per bedrijfsgrootte	64

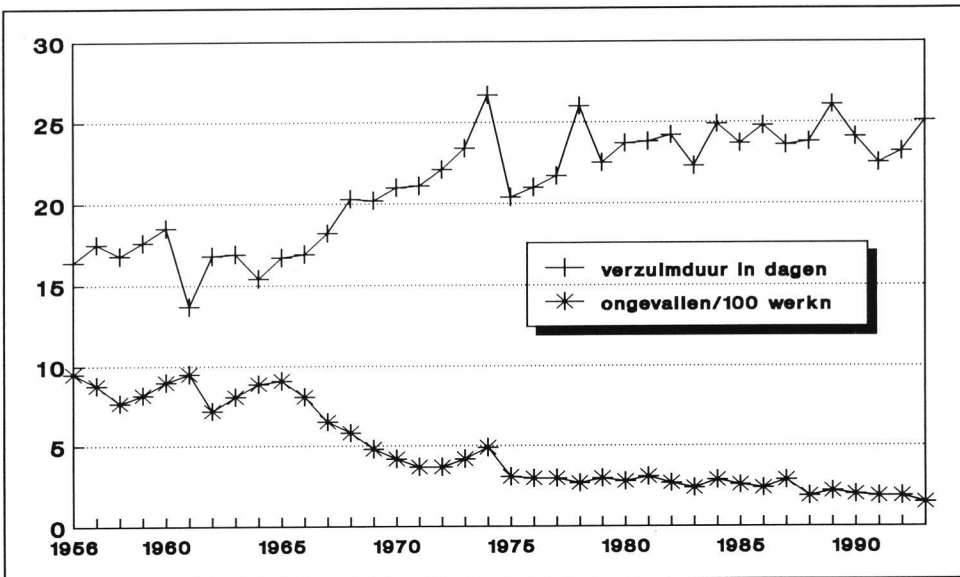
Samenvatting

In 1993 werden op basis van de NIA Arbeidsongevallenregistratie gemiddeld 1,58 arbeidsongevallen per honderd werknemers vastgesteld. Het gaat daarbij om arbeidsongevallen die tenminste één dag ziekteverzuim, een ziekenhuisopname, blijvend letsel of een dodelijke afloop tot gevolg hebben. Gemiddeld duurde het verzuim tengevolge van deze ongevallen 25,0 kalenderdagen. Het gemiddelde verzuim ten gevolge van arbeidsongevallen bedroeg voor alle deelnemende bedrijven en instellingen in 1993 1,1‰. Deze cijfers uit de NIA-Arbeidsongevallenregistratie zijn gebaseerd op de ongevalsmeldingen van 238 arbeidsorganisaties, die in 1993 tenminste 147319 werknemers in dienst hadden. Daarmee doet de NIA-registratie uitspraken over ongeveer 3% van de werkzame bevolking in Nederland. Helaas is de NIA-steekproef niet gelijkmatig over de verschillende bedrijfstakken verdeeld, waardoor er voor sommige bedrijfstakken wel en andere bedrijfstakken geen stabiele uitspraken over arbeidsongevallen gedaan kunnen worden. De gevonden cijfers kunnen dan ook niet representatief voor de Nederlandse situatie genoemd worden.

Tevens werd onder de deelnemende bedrijven een schriftelijke enquête gehouden met vragen over het beleid rondom arbeidsongevallen. Uit deze enquête kwam naar voren dat er in de deelnemende organisaties veel gedaan wordt aan de registratie van en het beleid rondom arbeidsongevallen. Niet alleen arbeidsongevallen met tenminste één dag ziekteverzuim, maar ook EHBO-ongevallen, bijna-ongevallen en ongevallen met materiële schade worden door bijna de helft van de organisaties geregistreerd. De informatie over de ongevallen wordt meestal in het arbo-jaarverslag/-jaarplan verwerkt en vaak gebruikt voor het opsporen van gevaarlijke situaties in het bedrijf, evenals ten behoeve van het beleid ten aanzien van arbeidsongevallen en ter informatie van de directie en de personeelsleden. Ongeveer 60% van de organisaties vergelijkt de ongevalsgegevens met andere bedrijfskenmerken, doorgaans met het ziekteverzuim en gegevens over arbeidsomstandigheden. Commissies ter verbetering van de werkplek, preventie van arbeidsongevallen en de veiligheid van werknemers worden vaak ingesteld in bedrijven met relatief veel arbeidsongevallen. Tenslotte bleek het verzuim tengevolge van arbeidsongevallen gerelateerd te zijn aan de verzekering tegen ziektekosten van het bedrijf en de wijze waarop de verzuimcontrole plaats vindt en bleek er een relatie te zijn tussen een ongunstig bedrijfseconomisch resultaat en het aantal ongevallen in het bedrijf enkele jaren later.

1 Inleiding

Arbeidsongevallen zijn een betrekkelijk gering, maar toch ook zeer hardnekkig terugkerend verschijnsel in veel ondernemingen. Ondanks het feit dat de omvang ervan in de loop van de aantal jaren aanmerkelijk is teruggedrongen, lijkt het voor ondernemingen onmogelijk om dit verschijnsel geheel uit te bannen. Gelukkig staat ook bij veel ondernemingen de veiligheidsgedachte centraal. Zo let men vaak reeds bij het ontwerpen van gebouwen en machines op de veiligheid ervan, maakt men gretig gebruik van de nog steeds groeiende markt van veiligheidsartikelen en er is een nog steeds groeiende behoefte aan het aanstellen en inhuren van veiligheids- en arbodeskundigen. Die investeringen lijkt vele vruchten af te werpen. Wie in een modern bedrijf rondloopt zal moeten erkennen dat de veiligheidssituatie in de loop van veertig tot vijftig jaar aanmerkelijk veranderd is. Het kan dan ook bijna niet anders dan dat verbeteringen op dit gebied er mede toe hebben bijgedragen dat het verschijnsel arbeidsongevallen drastisch is teruggedrongen.

Afbeelding 1 Het aantal arbeidsongevallen per honderd werknemers en de gemiddelde verzuldur ten gevolge van arbeidsongevallen volgens de NIA Arbeidsongevallenregistratie vanaf 1956

Grafiek 1 brengt deze daling in het aantal arbeidsongevallen nog eens in kaart vanaf het jaar 1956. Duidelijk is in deze grafiek te zien dat het aantal ongevallen daalde van gemiddeld ongeveer 10 per honderd werknemers in 1956 tot en met iets meer dan anderhalf per honderd werknemers in 1993. Via de landelijke statistiek worden er momenteel zelfs maar 1,1 ongevallen per honderd werknemers geteld (Arbeidsinspectie, 1993). Voor een belangrijk deel vond de daling plaats tussen 1965 en 1970, maar ook na 1975 tot op heden is een constante daling te zien. De ongevallen in de grafiek zijn gebaseerd op de jaarcijfers van de NIA Arbeidsongevallenregistratie, die uitgaat van een beperkte steekproef van bedrijven en instellingen. In het vorige ongevallenboekje (Klein Hesselink en Van den Berg, 1992) bleek echter dat de ongevals cijfers van deze registratie (in ieder geval vanaf 1970) grotendeels parallel lopen aan de cijfers die via de landelijke statistiek worden vastgesteld.

Vaak is gezegd dat de daling van het aantal arbeidsongevallen te maken heeft met de afschaffing van de Ongevallenwet in 1967 en het opnemen van de verplichting tot ongevalsmelding in de Ziektewet. Daardoor verviel het financiële voordeel van een hogere uitkering bij ziekteverzuim door een arbeidsongeval. Ook bleek toen dat er op het niet melden van een ongeval volgens de verplichting van de Ziektewet geen sanctie staat. Beide veranderingen worden doorgaans gezien als oorzaak dat men steeds minder ongevallen ging melden. Voor een dergelijke redenering zijn er in de grafiek aanwijzingen te vinden, maar ook zijn er op basis van de grafiek argumenten voor het tegendeel aan te voeren.

Een belangrijke aanwijzing die bovenstaande redenering ondersteunt is de sterke daling van het aantal ongevallen rondom 1967, het jaar dat de ongevalswetgeving verviel en de melding van arbeidsongevallen in de Ziektewet werd ondergebracht. De gelijktijdige toename van de gemiddelde verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen is een andere indicatie dat men minder ging melden. De stijging van de gemiddelde verzuimduur kan namelijk ontstaan zijn doordat men de minder belangrijke ongevallen, namelijk de ongevallen met een relatief korte verzuimduur, steeds minder vaak ging melden.

Het tegendeel kan ook worden gesteld. Ten eerste zette de daling van het aantal ongevallen reeds in 1965 in, twee jaren voordat de wetwijziging van kracht werd. Een tweede aanwijzing is dat er sprake is van een dalende trend in het aantal arbeidsongevallen vanaf 1965 tot aan 1993. Indien de veranderingen in de wetgeving inderdaad oorzaak zouden zijn van een daling in het aantal arbeidsongevallen zou het effect op een gegeven moment uitgewerkt moeten zijn en dat lijkt sinds de zeventiger jaren zeker niet het geval te zijn.

Voor de daling in de landelijke ongevals cijfers worden, naast veranderingen in de wetgeving, doorgaans nog twee verklaringen gegeven. De eerste gaat uit van een toenemend bewustzijn van de veiligheidsrisico's in veel bedrijven en instellingen, waardoor men in steeds meer bedrijven een veiligheidsbeleid is gaan formuleren en er in toenemende mate functionarissen en commissies aan- en ingesteld zijn om de veiligheid van de werknemers te bewaken. In het tweede Ongevallen-signaleringsrapport wordt er dan ook van uitgegaan dat bij verdergaand preventief beleid op dit gebied, opnieuw een reductie van het aantal arbeidsongevallen gerealiseerd kan worden (Van Beeck & Mackenbach, 1989). De recente dalingen in het aantal ongevallen lijken deze verklaring te ondersteunen. De tweede verklaring betreft de macro-economische situatie van een land en is te vinden in het derde Ongevallen-signaleringsrapport (Van Beeck & Mackenbach, 1992). Daarin worden twee Amerikaanse studies genoemd die rapporteren dat het aantal arbeidsongevallen de neiging heeft de ups en downs van de economische groei te volgen. In dat kader wordt gesignaleerd dat de economische groei in de tachtiger jaren van invloed geweest kan zijn op de tijdelijke stabilisering van het aantal arbeidsongevallen in die periode. Inderdaad blijkt ook dat de daling van het aantal ongevallen sinds 1989 parallel loopt met de achteruitgang van de economie aan het begin van de negentiger jaren.

Hoe belangrijk allerlei overheids- en macro-economische ontwikkelingen ook zijn, de eigenlijke preventie van arbeidsongevallen begint met een goed opgezet veiligheidsbeleid in de bedrijven en instellingen zelf. Het is moeilijk voor te stellen dat de toenemende mate waarin veiligheids- en arbo-deskundigen hun intrede deden in het bedrijfsleven, geen rol gespeeld zou hebben bij het terugdringen van het aantal arbeidsongevallen zoals dat in grafiek 1 naar voren komt. Bij de activiteiten van deze functionarissen speelt, naast het inventariseren van veiligheidsrisico's en het formuleren van een gericht veiligheidsbeleid, de registratie van arbeidsongevallen een belangrijke rol. Dit laatste is ook de achtergrond van artikelen 9 en 10 uit de Arbowet die gaan over de melding en registratie van arbeidsongevallen.

Echter ook zonder deze wettelijke verplichting is het voor organisaties interessant om de arbeidsongevallen nauwkeurig te beschrijven en in cijfers vast te leggen. Met behulp van deze cijfers kan het uiteindelijk succes of falen van het veiligheidsbeleid binnen de organisatie geëvalueerd worden. Daarnaast kan de mate waarin ongevallen in de eigen organisatie voorkomen vergeleken worden met de cijfers van andere organisaties en ten opzichte van landelijke en/of bedrijfstakcijfers. Dit was de oorspronkelijke bedoeling van de NIA-arbeidsongevallenregistratie, die bedrijven en instellingen in Nederland jaarlijks voorziet van deze ongevallen-referentiemateriaal. Door de eenduidige berekeningswijzen is vergelijking tussen de bedrijven onderling en vergelijking met de bedrijfstak- en landelijke cijfers mogelijk.

Hoewel de NIA-Arbeidsongevallenregistratie voor de deelnemende bedrijven en instellingen een nuttige functie vervult, is de registratie beperkt van opzet en kan de steekproef van deelnemende organisaties nooit geheel representatief voor het Nederlandse bedrijfsleven genoemd worden (Andriessen: 1987, 1988). Representativiteit is echter niet alleen een probleem voor de NIA-registratie. Ook CBS-gegevens uit de Statistiek der Bedrijfsongevallen (CBS, 1991) en de Diagnose-statistiek Bedrijfsverenigingen (CBS, 1992) zijn gebaseerd op de ongevalsmeldingen van een deel van het Nederlandse bedrijfsleven, namelijk de meldingen van ongevallen bij de bedrijfsverenigingen en van het ziekteverzuim tengevolge van ongevallen door de omslagleden van deze bedrijfsverenigingen. Tot nu toe werd er via deze rapportages niet of nauwelijks over arbeidsongevallen bij de nutsbedrijven en de overheidsinstanties gerapporteerd. Bovendien is er bij deze registraties sprake van een aanmerkelijke onderrapportage van ongevallen. Voor het arbeidsongevallen-beleid in Nederland is het daarom interessant om zo veel mogelijk zo veel mogelijk registratiegegevens met elkaar te vergelijken.

De werkwijze van de NIA-Arbeidsongevallenregistratie is dat bedrijven in de loop van het registratiejaar formulieren ontvangen waarop zij hun arbeidsongevallen en enkele bedrijfskenmerken en persoons- en personeelskenmerken van de werknemer die het ongeval overkwam kunnen registreren. Aan het einde van het jaar sturen de deelnemende organisaties hun ongevalscijfers door aan het NIA. Op basis van deze gegevens worden de ongevalscijfers berekend, die vervolgens in een jaarboekje gepubliceerd worden. Daarnaast ontvangen uitsluitend de deelnemende bedrijven en instellingen een afzonderlijke bijlage met gestandaardiseerde jaarcijfers van alle deelnemende organisaties.

De NIA-registratie richt zich op het uitrekenen van de ongevalscijfers voor de deelnemende bedrijven en instellingen. De tabellen met algemene gegevens, die via de NIA-registratie worden gepresenteerd, dienen vooral als referentiemateriaal voor de deelnemende organisaties. Een uniek onderdeel van de NIA-bedrijfsongevallenregistratie is de vaststelling van het verzuim tengevolge van arbeidsongevallen en dat af te zetten ten opzichte van bedrijfs- en personeelsgegevens. Daarmee kunnen de deelnemende bedrijven en instellingen een inschatting maken van de aard en de omvang van het verzuim tengevolge van arbeidsongevallen binnen de organisatie. Met het verzuimpromillage kan het verzuim door arbeidsongevallen ten opzichte van het totale verzuim binnen de organisatie vastgesteld worden. Met de vaststelling van de duur van het verzuim wordt bovendien een indicatie verkregen van de ernst van de ongevallen.

Dit jaarboekje "Arbeidsongevallen 1993" wijkt wat de opbouw betreft wat af van de boekjes en verslagen uit voorgaande jaren, omdat tevens over de resultaten van de enquête over het

beleid rondom arbeidsongevallen gerapporteerd wordt. Vanzelfsprekend zijn de te presenteren ongevallen-jaarcijfers dezelfde gebleven, omdat anders de continuïteit van de registratie doorbroken zou worden.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de functie van een ongevallenregistratie en wordt de wijze van berekenen en interpretatie van de NIA-arbeidsongevalscijfers behandeld. In hoofdstuk 3 worden vervolgens de jaarcijfers over 1993 weergegeven en in hoofdstuk 4 de uitkomsten van de enquête over het beleid rondom arbeidsongevallen. Tenslotte worden in hoofdstuk 5 enkele conclusies en aanbevelingen geven.

2 Het berekenen van ongevallencijfers

Zoals in het vorige hoofdstuk reeds bleek is één van de belangrijkste kenmerken van arbeidsongevallen, dat het om een betrekkelijk zeldzaam verschijnsel lijkt te gaan. Immers het aantal ongevallen is na de oorlog gedaald van bijna tien naar omstreeks één tot anderhalf per honderd werknemers. Een onterechte conclusie die vaak uit dit, overigens op zichzelf positieve, kenmerk wordt getrokken, is dat er daardoor weinig noodzaak is om gericht iets aan het terugdringen van arbeidsongevallen te doen. Op zich is de conclusie om bij weinig ongevallen geen expliciet veiligheidsbeleid op te zetten een juiste gedachte. Als er weinig noodzaak is om de veiligheid van het werk verbeteren, kan men de schaarse middelen beter inzetten om bijvoorbeeld de gezondheid en/of het welzijn van de werknemers te verbeteren, of om bijvoorbeeld een goede milieu-aanpak van de grond te krijgen. Voordat een dergelijke conclusie echter volledig overgenomen wordt, is het verstandig eerst enkele argumenten tegen deze gedachte in stelling brengen, omdat arbeidsongevallen vaak een ondergeschoven leven in organisaties leiden.

2.1 Ongevallen en het bedrijfsbeleid

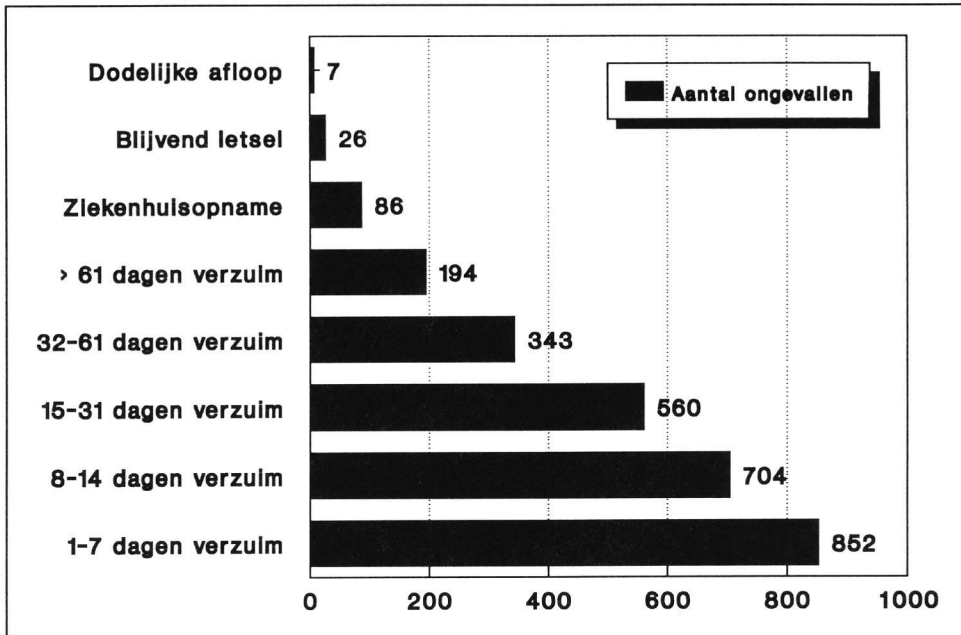
Het bijhouden van de ongevallen in een bedrijf heeft als belangrijk nadeel dat men altijd te laat is. Ongevallenregistratie staat dan ook niet gelijk aan veiligheidsbeleid, maar is daar een onderdeel van. In principe kan men het veiligheidsbeleid zien als een primair preventief gebeuren, terwijl het beleid ten gevolge van arbeidsongevallen als secundair preventief gekenmerkt kan worden. Op basis van de ongevallen kunnen namelijk maatregelen genomen om de veiligheidssituatie voor de toekomst te verbeteren. Dat is dan ook het belangrijkste doel van het bijhouden ongevallen in een organisatie: zij kunnen als uitgangspunt dienen voor de verdere vormgeving van het veiligheidsbeleid in de onderneming. Primair preventief beleid, gericht op een veilige werksituatie, dient daarom altijd vooraf te gaan aan de registratie en de analyse van ongevallen. Daarnaast maken veiligheidskundigen gebruik van arbeidsongevallen-analyse om meer over de oorzaken en de gevolgen van ongevallen in het bedrijf te weten te komen.

Registratie van arbeidsongevallen is daarom van oudsher een belangrijk onderdeel in de werkzaamheden van veiligheidskundigen. Het gaat daarbij niet alleen om het vaststellen van arbeidsongevallen op zich, maar ook om het vaststellen van de oorzaken en gevolgen per ongeval. De ongevalsrapporten van deze functionarissen zijn dan ook doorgaans vrij uitgebreid en beschrijvend van aard. Ieder ongeval wordt nauwkeurig uitgediept met onder andere de bedoeling er maximaal van te kunnen leren. Naast diepgaande analyses per ongeval, kunnen de ongevallen ook op een meer globaal niveau bestudeerd worden, door ze op te nemen in een meer kwantitatief georiënteerde registratie.

Het blijkt echter dat arbeidsongevallen in veel bedrijven zo weinig voorkomen dat een globale bestudering ervan maar weinig zin heeft. Om een goede "gemiddelde" lijn in de ongevallen te kunnen ontdekken moeten er toch zeker tien of meer ongevallen zijn, omdat anders toevalligheden een te grote rol spelen. Doorgaans is in bedrijven de jaarlijkse kans op een arbeidsongeval echter ongeveer 1,5%. Dat wil zeggen dat er ongeveer anderhalf ongevallen per honderd werknemers zullen gebeuren. Dat is uiterst gering en pas bedrijven met meer dan zevenhonderd werknemers zouden dan doorgaans op deze wijze iets van hun ongevallen kunnen leren. Om die reden proberen veiligheidskundigen dan ook met andere methoden meer over de risico's van het werk te weten te komen. Dat kan doorgaans vrij goed als wat nauwkeuriger naar de kenmerken van arbeidsongevallen gekeken wordt. Afbeelding 2 geeft een overzicht van arbeidsongevallen, geclassificeerd naar de omvang van de gevolgen, zoals die over het jaar 1992 via de NIA-arbeidsongevallenregistratie vastgesteld werden.

Het blijkt dat arbeidsongevallen met zeer ernstige gevolgen het minst vaak voorkomen. In 1992 werden in totaal 7 ongevallen met een dodelijke afloop vastgesteld. Dat is gelukkig erg weinig. Er vonden wat meer ongevallen plaats, waarbij de werknemer blijvend letsel opliep. Nog meer ongevallen vonden plaats met een ziekenhuisopname van de getroffen werknemers. Tenslotte is te zien dat naarmate de gemiddelde duur van het verzuim tengevolge van de ongevallen afneemt er steeds meer werknemers zijn die een dergelijk arbeidsongeval overkomt. Dat betekent dat ongevallen met ernstige gevolgen betrekkelijk weinig voorkomen en dat ongevallen met minder ernstige gevolgen veel vaker voorkomen. Uit onderzoek blijkt dat de bovenstaande "piramide" in feite doorloopt en dat er nog meer EHBO-ongevallen gebeuren dan ongevallen met verzuim en nog meer bijna-ongevallen dan EHBO-ongevallen. In feite wordt met de registratie van "ongevallen met ziekteverzuim" dus slechts het topje van de ijsberg van de veiligheidssituatie in een bedrijf gedetecteerd.

Het verdient dan ook aanbeveling om niet alleen naar ongevallen te kijken met ernstige gevolgen, waardoor de werknemer het werk niet meer kan hervatten. Ook betrekkelijk kleine

Afbeelding 2 Gevolgen van arbeidsongevallen (Bron: NIA Arbeidsongevallenregistratie 1992)

ongevallen en bijna ongevallen zijn van belang. Omdat deze laatste situaties veel vaker voorkomen, is het goed mogelijk om ook in kleine bedrijven een goede ongevals-analyse achteraf te doen. Daarnaast is het voor een bedrijf verstandig om ook de ongevallen met materiële schade vast te stellen, ook als die niet erg groot is. Met dit alles wordt niet alleen de veiligheid van de werknemer verhoogd, maar wordt tevens een bedrijfs-economisch belang gediend. Met de vaststelling van de juiste omvang van de schade door ongevallen kan een jaarlijks budget toegekend worden voor de directe opvang van de schade, kan een goede en efficiënte werkwijze van herstel van de schade georganiseerd worden en kan tevens besluitvorming over de noodzaak van verder preventief beleid op basis van concrete informatie plaatsvinden.

De omvang van materiële schade laat zich doorgaans goed vaststellen aan de hand van onder andere vervangingskosten voor de kapotte apparatuur of onderdelen daarvan, reparatiekosten en kosten in verband met de verminderde productiecapaciteit. De omvang van de menselijke schade laat zich vaststellen aan de hand van de kosten van het ziekteverzuim, kosten voor het plannen en inschakelen van ander personeel en de kosten in verband met een verminderde productiecapaciteit. In bijna alle gevallen zal een arbeidsongeval dus gepaard gaan met een tijdelijk verminderde productiecapaciteit.

Eén van de voordelen van een goede registratie van ongevallen is bijvoorbeeld dat, in samenhang met het overige veiligheidsbeleid in de organisatie, besloten kan worden om voorlopig wat minder aandacht aan het veiligheidsbeleid te schenken. Dat klinkt tegenstrijdig, maar is het in feite niet. Als uit een goede ongevalsanalyse blijkt dat er in het bedrijf maar weinig ongevallen gebeuren en bovendien blijkt dat de veiligheidsrisico's zodanig gering zijn dat er ook weinig ongevallen verwacht worden, kan men bewust kiezen om een andersoortig beleid de voorrang te geven, bijvoorbeeld beleid gericht op de gezondheid of het welzijn van de werknemers. Bovendien kan een goede ongevals-analyse ook aanwijzingen geven om het veiligheidsbeleid niet in het héle bedrijf verder te ontwikkelen, maar op specifieke afdelingen, waar specifieke veiligheidsproblemen een rol spelen.

Hoe dan ook: dergelijke beslissingen kunnen pas verantwoord genomen worden als men beschikt over een ongevallen-registratie die fijnmazig genoeg is om alle belangrijke veiligheidsrisico's in een bedrijf vast te kunnen stellen. In de praktijk zal dat betekenen dat niet alleen ongevallen met ernstige gevolgen als ziekteverzuim of erger vastgelegd worden, maar ook de minder ernstige ongevallen en ongevallen met materiële schade. De kosten van een dergelijke registratie hoeven niet hoog te zijn, mits de gegevens voor de registratie op een goede en efficiënte wijze verzameld worden.

In tegenstelling tot wat hiervoor bepleit werd, wordt in dit boekje slechts ingegaan op arbeidsongevallen die tenminste één dag ziekteverzuim (en/of een ziekenhuisopname, blijvend letsel of een dodelijke afloop) tot gevolg hebben. Dat heeft een specifieke bedoeling. Door het criterium van ongevallen met tenminste één dag ziekteverzuim wordt in feite een objectief criterium geïntroduceerd waarmee de ongevallen tussen bedrijven en instellingen vergeleken kunnen worden. Op basis van deze ongevallen kunnen namelijk vergelijkingscijfers berekend worden, die iets zeggen over de veiligheidssituatie van het bedrijf (door middel van de ongevalsfrequentie), de ernst van de ongevallen (door middel van de duur van het verzuim) en de omvang van de schade van het verzuim tengevolge van arbeidsongevallen binnen het bedrijf (door middel van het verzuimpromillage). In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de berekening van deze ongevalsmaten. In het volgende hoofdstuk worden de jaarcijfers voor 1993 gepresenteerd.

2.2 Het berekenen van de basis-ongevalsgegevens

Doorgaans worden bij het ziekteverzuim van werknemers drie soorten verzuimgrootheden onderscheiden: het verzuimpercentage, de verzuimfrequentie en de gemiddelde verzuimduur (Vrijhof, 1990). Daarvan is het verzuimpercentage het meest centrale gegeven, omdat deze maat informatie geeft over het *volume* van verzuim. Het verzuimpercentage geeft namelijk een maat voor de hoeveelheid verzuim in een bepaalde periode. Daarmee kan een bedrijf beoordelen wat het verlies aan productiecapaciteit is wegens ziekte van werknemers. De verzuimfrequentie en de gemiddelde verzuimduur geven daarentegen slechts indicaties van specifieke aspecten van het verzuim, namelijk *hoe vaak* en *hoe lang* werknemers afwezig zijn vanwege ziekte.

Een dergelijke indeling kan ook voor het ziekteverzuim tengevolge van arbeidsongevallen gemaakt worden. Het verzuimpercentage geeft weer het volume aan van de afwezigheid, maar nu niet vanwege ziekte, maar tengevolge van letsel door arbeidsongevallen. De ongevals-frequentie geeft het aantal gevallen van afwezigheid aan. De gemiddelde verzuimduur tenslotte geeft een indicatie van de gemiddelde duur van het verzuim tengevolge van arbeidsongevallen. Al deze maten kunnen per afdeling, per onderneming, per bedrijfstak en ook op landelijk niveau berekend worden, zodat er op verschillende manieren vergeleken kan worden. Vanzelfsprekend moet het dan wel om ongevallen met ziekteverzuim gaan. Van ongevallen zonder verzuim kan alleen maar de frequentie berekend worden.

Het berekenen van de verzuimcijfers tengevolge van arbeidsongevallen is niet moeilijker dan het berekenen van het ziekteverzuim in het algemeen. De ongevalsfrequentie is simpelweg het aantal ongevallen per honderd werknemers in een bepaalde periode. De gemiddelde verzuimduur is de totale duur van het verzuim tengevolge van arbeidsongevallen, gedeeld door het aantal verzuimgevallen. De verzuimduur wordt berekend over het aantal beëindigde gevallen in de periode, omdat van die gevallen de gemiddelde verzuimduur vaststaat. Het verzuimpercentage is het totaal aantal verzuimde dagen tengevolge van arbeidsongevallen, gedeeld door het aantal dagen dat de werknemers in de onderneming in de betreffende periode hadden kunnen werken (en vermenigvuldigd met honderd om het percentage te verkrijgen).

De gemiddelde personeelssterkte geeft de juiste maat voor het aantal werknemers dat in een bepaalde periode in de organisaties werkzaam was. Deze maat kan op tenminste twee wijzen berekend worden. De beste manier is om per werkdag te tellen hoeveel personen er in het bedrijf werkzaam zijn, waarna de aantallen voor alle 365 dagen van het jaar opgeteld en door

365 gedeeld worden. Dit geeft de meest zuivere schatting. De tweede methode is dat de gemiddelde personeelssterkte per peildatum (bijvoorbeeld iedere eerste of laatste dag van de maand) berekend wordt en vervolgens over het aantal peildata opgeteld en gedeeld wordt.

Met de berekening voor de gemiddelde personeelssterkte kunnen vervolgens de ongevals cijfers per bedrijf berekend worden. De ongevalsfrequentie wordt berekend door voor de betreffende periode alle ongevallen met verzuim op te tellen en te delen door de gemiddelde personeelssterkte. Dat resulteert in een cijfer tussen de 0 en 1 en geeft de kans weer dat een werknemer een arbeidsongeval kan overkomen. Voor de NIA Arbeidsongevallenregistratie wordt deze kans berekend per 100 werknemers. De kans per honderd werknemers is in feite het ongevalspercentage, maar die term wordt niet gebruikt, omdat deze verward zou kunnen worden met de term verzuimpercentage. In formule wordt de ongevalsfrequentie als volgt weergegeven:

$$(1) \quad \text{ongevalsfrequentie} = \frac{\text{aantal ongevallen in een periode}}{\text{gemiddelde personeelssterkte in periode}} * 100$$

De gemiddelde verzuimduur tengevolge van arbeidsongevallen is eveneens een gemakkelijk te berekenen grootheid. Daarvoor wordt het totaal aantal dagen van alle beëindigde verzuimgevallen in de periode berekend en gedeeld door het totaal aantal beëindigde verzuimgevallen tengevolge van ongevallen in diezelfde periode. In formule ziet het er als volgt uit:

$$(2) \quad \text{gemiddelde verzuimduur} = \frac{\text{aantal verzuimde dagen}}{\text{aantal ongevallen}}$$

Het verzuimpercentage wordt berekend door alle verzuimde dagen tengevolge van arbeidsongevallen in een bepaalde periode te delen door de totale personeelssterkte in die periode en dat te vermenigvuldigen met honderd (om het percentage te verkrijgen). De totale personeelssterkte wordt verkregen door de gemiddelde personeelssterkte per dag te vermenigvuldigen met het totaal aantal dagen per jaar. Als formule ziet dit er als volgt uit:

$$(3a) \quad \text{verzuimpercentage} = \frac{\text{aantal verzuimde dagen in de periode}}{\text{gemiddelde personeelssterkte in de periode} * 365} * 100$$

Omdat het verzuimpercentage tengevolge van arbeidsongevallen vaak zeer laag is (bijna altijd een cijfers achter de komma), wordt in dit boekje niet gebruik gemaakt van het verzuimper-

centage, maar van het *verzuimpromillage*. Daarbij verandert de formule nauwelijks, alleen wordt het getal honderd vervangen door duizend:

$$(3b) \quad \text{verzuimpromillage} = \frac{\text{aantal verzuimde dagen in de periode}}{\text{gemiddelde personeelssterkte in de periode} * 365} * 1000$$

Straks zal een rekenvoorbeeld gegeven worden. Eerst is het echter van belang in te gaan op enkele vragen die vaak ten aanzien van deze maten (en ook ten aanzien van de ziekteverzuim) gesteld worden. De eerste vraag is of de verzuimcijfers op basis van *werkdagen* of op basis van *kalenderdagen* berekend moeten worden en in sommige bedrijven werkt men zelfs met *werkuren*. Het antwoord is dat het er niet veel toe doet en dat het best bij de berekeningswijze van het bedrijf aangesloten kan worden, omdat men dan gemakkelijk over de gegevens kan beschikken. In dit boekje worden de ongevals cijfers echter op basis van kalenderdagen berekend, omdat daarmee de verschillen tussen ploegendiensten en de verschillende aantallen part-time en full-time werkers per bedrijf eenduidiger te berekenen zijn (Vrijhof, 1990).

Een tweede vraag is of er nog andere maten zijn dan de hiervoor genoemde verzuimmaten. Dat is zeker het geval. Bij het berekenen van het ziekteverzuim worden vaak nog een groot aantal andere maten onderscheiden. Echter deze maten zijn meestal gebaseerd op indelingen van de gemiddelde verzuimduur. In dit boekje worden daarom ook verzuimcijfers gegeven ten aanzien van twee duurmaten. De frequentie van het kortdurend verzuim wordt dan berekend over de verzuimgevallen die veertien dagen of korter duren. Het verzuimpromillage van het langdurig verzuim wordt berekend voor het verzuim dat vijftien dagen of langer duurt.

Vervolgens wordt een voorbeeld gegeven van de berekening van de bovengenoemde verzuimcijfers. Begonnen wordt met een bedrijf met een gemiddelde personeelssterkte van 250 werknemers waar men in 1993 te maken kreeg met de gevolgen van zes arbeidsongevallen. Tabel 2.1.1 geeft een overzicht van deze ongevallen enkele daaruit berekende basiscijfers.

Tabel 2.1.1 Voorbeeld van zes arbeidsongevallen met ziekteverzuim in 1993, die gebeuren in een fictief bedrijf met een gemiddelde personeelssterkte van 250 werknemers

ongeval	datum ongeval			datum herstel			aantal ongevallen	verzuim- duur	verzuim- promil- lage	verzuim% langdurige gevallen	frequentie kortdurende gevallen
	dag	maand	jaar	dag	maand	jaar					
1	23	12	92	8	1	93	-	16	7	7	
2	16	2	93	8	4	93	1	51	51	51	
3	25	3	93	28	3	93	1	3	3	-	1
4	4	7	93	24	7	93	1	20	20	20	
5	22	8	93	2	9	93	1	11	11	-	1
6	18	12	93	5	1	94	1	-	14	14	
totaal							5	101	106	92	2

In de tabel is te zien dat er in 1993 in totaal 5 ongevallen gebeurden. Het eerste ongeval vond namelijk op 23-12-1992 plaats. Daardoor wordt het niet meegeteld in de ongevals-frequentie van 1993. Wel is het zo dat het verzuim tengevolge van dit ongeval in 1993 eindigde, waardoor het verzuim meegerekend wordt in de berekening van de gemiddelde verzuimduur. Het zesde ongeval vond weliswaar plaats in 1993, waardoor het meegerekend wordt in de ongevals-frequentie van 1993, maar het verzuim eindigt op 5-1-1994, waardoor het ongeval niet geldt als een verzuimgeval voor het berekenen van de gemiddelde verzuimduur. Bij het berekenen van het verzuimpromillage wordt alleen gekeken naar het aantal verzuimde dagen in 1993, omdat het gaat om het *verzuimvolume* in die periode. Bij de verzuimcijfers van het percentage langdurig verzuim en de frequentie van het kortdurend verzuim worden alleen de betreffende gevallen meegenomen.

Met deze getallen kunnen de formules ingevuld worden voor het berekenen van de verschillende ongevalscijfers. Tabel 2.1.2 geeft hiervan een overzicht.

Tabel 2.1.2 Het berekenen van de arbeidsongevalcijfers over 1993 die gebeuren in een fictief bedrijf met een gemiddelde personeelssterkte van 250 werknemers

Ongevalsmaat	formule	uitkomst
Ongevalsfrequentie:	$(5 / 250) * 100$	2,0
Gemiddelde verzuimduur:	$101 / 5$	20,2
Verzuimpromillage:	$(106 / (365*250)) * 1000$	1,2
Promillage lang verzuim:	$(92 / (365*250)) * 1000$	1,0
% van het verzuimpromillage:	$1,0 / 1,2$	83%
Frequentie kort verzuim:	$(2 / 250) * 100$	0,8
% van de ongevalsfrequentie:	$0,8 / 2$	40%

In de laatste tabel is te zien dat er in het fictieve bedrijf in 1993 2 ongevallen per 100 werknemers plaatsvonden. Gemiddeld hadden de ongevallen een verzuimduur van 20,2 kalenderdagen. In totaal besloegen deze ongevallen 1,2‰ van de totale beschikbare werktijd van het bedrijf. Het promillage van het langdurig verzuim is met 1,0‰ iets lager dan het totale verzuimpromillage, omdat het meeste verzuim tengevolge van arbeidsongevallen meer dan 14 dagen duurt. Anders gezegd: 83% van het verzuimpromillage wordt veroorzaakt door langdurig verzuim. De frequentie van het kortdurend verzuim is 0,8 ongevallen per honderd werknemers. Er gebeuren dus relatief minder ongevallen met kortdurend dan langdurend verzuim: slechts 40% van de ongevallen heeft kortdurend verzuim tot gevolg.

Via de NIA-Arbeitsongevallenregistratie, waarvan de cijfers in het volgende hoofdstuk gepresenteerd worden, worden uitsluitend bedrijfsongevallen geregistreerd die ziekteverzuim tot gevolg hebben. Het ongevallen-registratieformulier vraagt daarom o.a. naar de datum van het ongeval en naar de hersteldatum. In sommige gevallen wordt pas enkele dagen na het ongeval verzuimd. In dat geval wordt in verband met de berekening van het verzuim, de eerste dag van ziekmelding geregistreerd. Tenslotte volgt nog een korte samenvatting van de gebruikte definities.

1. Verzuimpromillage: het totaal aantal verzuimde kalenderdagen tengevolge van arbeidsongevallen in een bepaald jaar, gedeeld door 365 maal (in schrikkeljaren 366) de gemiddelde personeelssterkte, vermenigvuldigd met 1000.
2. Ongevalsefrequentie: het aantal arbeidsongevallen per 100 werknemers dat tenminste één dag verzuim tot gevolg had; ongevallen met blijvend letsel of met een dodelijke afloop worden ook meegerekend.
3. Gemiddelde verzuimduur: het gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per ongeval, van alle ongevallen waarvan men tijdens de registratieperiode herstelde; een werknemer die slechts gedeeltelijk het werk hervat, wordt als volledig hersteld meegeteld.
4. Iplang: het verzuimpromillage van ongevallen die langdurig verzuim (15 kalenderdagen of meer) tot gevolg hadden.
5. %Iplang: het aandeel van langdurige verzuimgevallen in het totale verzuimpromillage, uitgedrukt in procenten.
6. Ifkort: het aantal bedrijfsongevallen per 100 werknemers dat kortdurend verzuim (minder dan 15 dagen) tot gevolg had.
7. %Ifkort: het aandeel van de kortdurende verzuimgevallen in de totale verzuimfrequentie, uitgedrukt in procenten.

Via het ongevallen-registratieformulier wordt ook gevraagd naar ziekenhuisopnamen binnen 24 uur na het ongeval, gevallen van blijvend letsel en dodelijke ongevallen. Daarbij zijn de volgende definities gebruikt.

Dodelijk ongeval:	een arbeidsongeval dat op of binnen 30 dagen na de datum van het ongeval de dood tot gevolg heeft.
Blijvend letsel:	er is sprake van een blijvende beschadiging van een lichaamsdeel of lichaamsfunctie ten gevolge van een arbeidsongeval.
ziekenhuisopname: binnen 24 uur	het arbeidsongeval heeft geleid tot een zodanig letsel dat een ziekenhuisopname van minimaal één dag noodzakelijk was.

2.3 Ongevallen in relatie tot bedrijfsgegevens

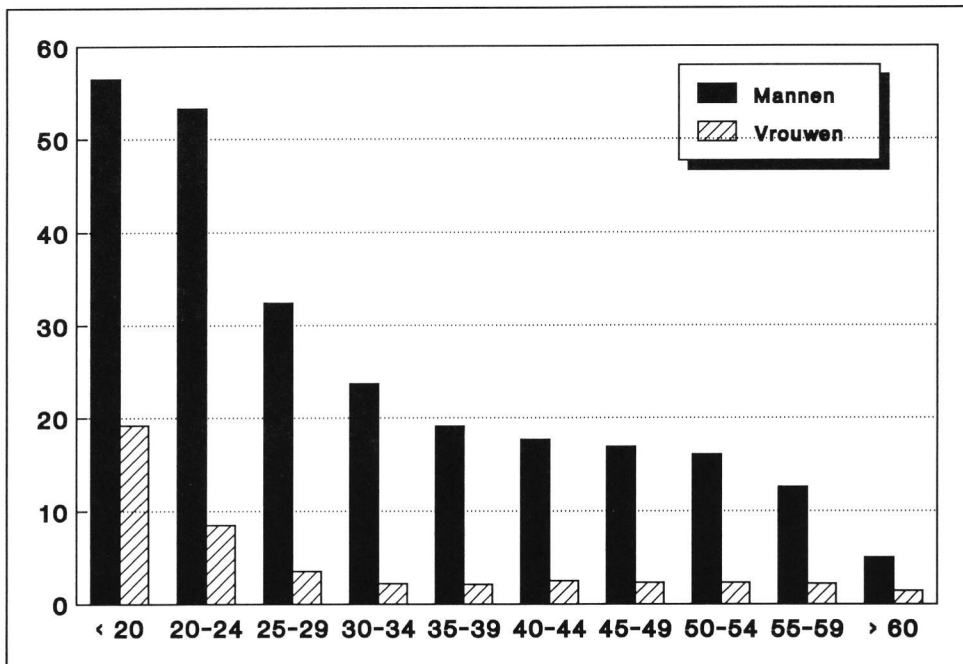
Arbeidsongevallen gebeuren in arbeidsorganisaties, die zelf ook een aantal kenmerken hebben, zoals de bedrijfsgrootte, de bedrijfstak, het gevoerde veiligheidsbeleid, het maken van verlies of winst, enz. Vanzelfsprekend is het interessant om de ongevallen in het licht van deze kenmerken te bestuderen. In principe kan men daarin heel ver gaan en een groot aantal kenmerken onderzoeken. Bij een registratie gaat het echter nooit om de vergelijking van een groot aantal gegevens. Doorgaans wordt op basis van een beperkt aantal gegevens gestreefd naar een zo goed mogelijk inzicht in het verloop van de ongevallen per jaar, uitgesplitst naar een beperkt aantal kenmerken. De keuze van de kenmerken is daarbij zeer belangrijk, omdat het de bedoeling is om met de ongevallen zo veel mogelijk over de veiligheidssituatie van het bedrijf te zeggen.

De ongevals cijfers van de NIA arbeidsongevallenregistratie worden daarom ten aanzien van twee soorten bedrijfsgegevens, die via het ongevals-registratieformulier per ongeval nagevraagd worden, berekend. In de eerste plaats worden de cijfers per bedrijfstak uitgerekend, door per bedrijfstak van alle deelnemende organisaties de ongevalscijfers en de gemiddelde personeelssterktes op te tellen. Daarmee kunnen dan dezelfde analyses gedaan worden als in de vorige alinea. In de tweede plaats worden dezelfde berekeningen uitgevoerd voor een aantal bedrijfsgrootte-klassen. Aan de hand van de gemiddelde personeelssterkte wordt per bedrijf vastgesteld tot welke grootte-klasse een bedrijf behoort en vervolgens worden per grootte-klasse weer de gemiddelde personeelssterktes en de ongevalscijfers opgeteld en berekend.

Een andere groep kenmerken waarop arbeidsongevallen geanalyseerd kunnen worden, zijn de kenmerken van de werknemers. Op het ongevals-registratieformulier worden zes van deze

kenmerken per ongeval nagevraagd. Daarmee kan vastgesteld worden of arbeidsongevallen meer verzuim veroorzaken bij mannelijk of bij vrouwelijk personeel, oudere of juist jongere werknemers, enz. Ook hier gaat het om een beperkt aantal kenmerken, die gebruikt kunnen worden om hypothesen te bedenken voor verdere ongevalsanalyse.

Gegevens ten aanzien van sommige van deze categorieën kunnen ook uit het landelijk cijfermateriaal gehaald worden, dat met name door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerd wordt. Een goed voorbeeld is de vergelijking van de arbeidsongevallen naar geslacht en leeftijd. Afbeelding 3 geeft hiervan een overzicht.

Afbeelding 3 Arbeidsongevallen per 1000 arbeidsjaren naar leeftijd en geslacht in 1989 (bron: CBS, 1994)

Duidelijk blijkt uit de grafiek dat het aantal arbeidsongevallen het hoogst is voor jongeren, zowel voor mannen als voor vrouwen. Daarnaast blijkt dat vrouwen gemiddeld minder arbeidsongevallen krijgen dan mannen. Over de oorzaken hiervan kan men op basis van het gepresenteerde materiaal alleen maar speculeren. Mogelijk speelt hier dat ouderen en vrouwen in minder risicovolle situaties werken, maar het kan ook zijn dat men in deze groepen doorgaans minder roekeloos is. Duidelijk zal echter zijn dat als men binnen een bedrijf

eenzelfde verdeling van ongevallen vindt, het interessant is om naar de oorzaken te gaan zoeken.

Een dergelijke vergelijking zal men echter niet vaak op bedrijfsniveau kunnen uitvoeren. Daarvoor is het aantal ongevallen per bedrijf doorgaans veel te klein. Wel kan men aan de hand van gegevens van de afdeling personeelszaken nagaan wat de personeelssterkte voor enkele leeftijdscategorieën van mannen en vrouwen is, zodat men globaal kan kijken of de verdeling van grafiek 3 in het bedrijf terug te vinden is. Als dat zo is kan men een nadere analyse van de oorzaken maken en het veiligheidsbeleid op de specifieke leeftijdsgroepen richten, bijvoorbeeld door hen extra goed in te gaten te houden of door de voorlichting over veiligheidsrisico's speciaal op deze groepen te richten.

De NIA Arbeidsongevallenregistratie beschikt niet over afzonderlijke gegevens over de personeelssterktes per werknemersgroep. Om die reden kan voor de werknemersgroepen slechts de gemiddelde verzuimduur berekend worden. Dat zal ook in het volgende hoofdstuk op basis van de persoonsgegevens van de NIA Arbeidsongevallenregistratie gebeuren.

3 Arbeidsongevallen in 1993

In dit hoofdstuk worden de jaargegevens 1993 van de NIA Arbeidsongevallenregistratie weergegeven. Daarvoor wordt eerst ingegaan op de representativiteit van de steekproef van bedrijven en instellingen die dit jaar aan de registratie deelnamen. Daarna worden de ongevallen beschreven aan de hand van twee bedrijfskenmerken en zes werknemerskenmerken.

3.1 Representativiteit van de registratie

De NIA Arbeidsongevallenregistratie is opgezet ten behoeve van bedrijven en instellingen. Het doel van de registratie is de onderlinge vergelijking van de deelnemende organisaties wat betreft de omvang van de arbeidsongevallen en de gevolgen daarvan in termen van ziekteverzuim, ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke afloop. Het registratiesysteem is niet representatief voor het Nederlandse bedrijfsleven. Organisaties met belangstelling voor de onderlinge vergelijking nemen vrijwillig aan de registratie deel. Voor meer representatieve vergelijkingscijfers wordt de lezer daarom verwezen naar de CBS-publikaties over arbeidsongevallen.

Vanwege de niet-representativiteit, is het belangrijk om een beeld te hebben van de plaats van de NIA ongevallenregistratie in het Nederlandse bedrijfsleven. Om die reden wordt de registratie in deze paragraaf vergeleken met landelijk cijfermateriaal van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Het gaat daarbij om een vergelijking met het aantal werknemers in de landelijke beroepsbevolking en het aantal arbeidsongevallen in Nederland. Begonnen wordt met een vergelijking van het aantal werknemers, dat via de NIA Arbeidsongevallenregistratie bereikt wordt, met het totaal aantal werknemers in de Nederlandse werkende beroepsbevolking. Deze laatste cijfers worden jaarlijks door het CBS gepubliceerd in de Enquête Beroepsbevolking (CBS, 1993). Tabel 3.1.1 geeft hiervan een overzicht.

Tabel 3.1.1 Vergelijking van de werkzame personen in de landelijke beroepsbevolking met de NIA-populatie van werknemers in 1992 en 1993 per bedrijfstak *)

SBI	Bedrijfstak	EBB-1992	NIA-1992	NIA-1993	NIA92/EBB	NIA93/EBB
0	Landbouw, visserij	237000	202	271	0%	0%
1	Delfstoffenwinning	9000	3312	3276	37%	36%
2,3	Industrie	1104000	102922	101788	9%	9%
4	Nutsbedrijven	45000	17400	17013	39%	38%
5	Bouwnijverheid, installatiebedrijven	377000	180	608	0%	0%
6	Handel, horeca, reparatiebedrijven	1044000	7053	12615	1%	1%
7	Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	377000	1621	2260	0%	1%
8	Bank- en verzekeringswezen	655000	811	1861	0%	0%
9	Overige dienstverlening	1955000	11249	7627	1%	0%
Totaal aantal werknemers		5885000	158298	144750	3%	3%

*) SBI = Standaard Bedrijfsindeling (CBS, 1982); EBB-1992 = aantal werkzame personen volgens de Enquête Beroepsbevolking (CBS, 1992); NIA-1992 = gemiddelde personeelssterkte van organisaties die in 1992 aan de NIA-ongevallenregistratie deelnamen; NIA-1993 = gemiddelde personeelssterkte van organisaties die in 1993 aan de NIA-ongevallenregistratie deelnamen; NIA92/EBB = percentage NIA-werknemers in 1992 ten opzichte van de beroepsbevolking in 1992; NIA93/EBB = percentage NIA-werknemers in 1993 ten opzichte van de beroepsbevolking in 1993.

Omdat de landelijke cijfers over 1993 nog niet bekend zijn bij het publiceren van het jaarboekje, worden alleen de jaarcijfers van de Enquête Beroepsbevolking over 1992 weergegeven. De landelijke cijfers over 1992 worden daarom vergeleken met de aantallen werknemers die in 1992 en in 1993 met de NIA Arbeidsongevallenregistratie bereikt werden.

Duidelijk is in de eerste kolom van de tabel te zien dat de meeste Nederlanders werkzaam zijn in de sectoren 9 (de overige dienstverlening), 2/3 (de industrie) en 6 (de handel, horeca en reparatiebedrijven voor gebruiksgoederen). Relatief weinig Nederlanders zijn werkzaam in de sectoren 1 (de delfstoffenwinning) en 4 (de nutsbedrijven).

In totaal wordt met de NIA Arbeidsongevallenregistratie 3% van de Nederlandse werkende beroepsbevolking bereikt. De bedrijfstakken die het best vertegenwoordigd worden, zijn de nutsbedrijven, de delfstoffenwinning en de industrie. De overige sectoren zijn veel minder sterk vertegenwoordigd. Door een gerichte wervingscampagne in 1993 is echter toch bereikt dat de meeste sectoren door een zodanig grote groep werknemers vertegenwoordigd worden, dat informatie over de arbeidsongevallen voor alle sectoren gegeven kan worden. Als gekeken wordt naar de aard van de ondernemingen die ondervetegenwoordigd zijn, dan blijkt dat met name grote ondernemingen aan de NIA Arbeidsongevallenregistratie deelnemen.

Tenslotte wordt het aantal ongevallen van NIA Arbeidsongevallenregistratie vergeleken met de arbeidsongevallen die in Nederland plaatsvinden. Daarvoor worden de ongevalsfrequenties per honderd werknemers voor de verschillende bedrijfstakken vergeleken met de cijfers die in het Jaarverslag 1992 van de Arbeidsinspectie/Dienst van het Stoomwezen (1993) gepubliceerd zijn. Tabel 3.1.2 geeft hiervan een overzicht.

Tabel 3.1.2 Vergelijking van de ongevalsfrequenties per honderd werknemers in de landelijke beroepsbevolking met de NIA-cijfers over 1992 en 1993 per bedrijfstak 1)

SBI	Bedrijfstak	CBS-1992	NIA-1992	NIA-1993
0	Landbouw, visserij	1,97	3,47	3,32
1	Delfstoffenwinning	1,53	0,18	0,24
2,3	Industrie	2,00	2,27	1,83
4	Nutsbedrijven	0,02	0,95	1,08
5	Bouwnijverheid, installatiebedrijven	4,25	-	1,15
6	Handel, horeca, reparatiebedrijven	1,03	1,47	1,47
7	Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	1,27	2,28	0,75
8	Bank- en verzekeringswezen	0,87	0,00	0,27
9	Overige dienstverlening	0,21	0,98	0,75
Totaal aantal ongevallen		1,16	1,92	1,58

1) SBI = Standaard Bedrijfsindeling (CBS, 1982); CBS-1992 = ongevalsfrequenties gerapporteerd in het jaarverslag 1992 van de Arbeidsinspectie/Dienst voor het Stoomwezen (1993); NIA-1992 = ongevalsfrequenties gerapporteerd in Klein Hesselink en van den Berg (1993); NIA-1993 = ongevalsfrequenties gerapporteerd in tabel 4.2.1.

Als er iets duidelijk zal worden uit de bestudering van tabel 3.1.2, dan is het wel dat de NIA Arbeidsongevallenregistratie grotendeels andere ongevalscijfers oplevert dan de landelijke registratie van arbeidsongevallen. Dat is niet verwonderlijk gezien de afwijkende steekproef van bedrijven en werknemers die aan de NIA Arbeidsongevallenregistratie deelneemt.

Dat de NIA-cijfers afwijken van de landelijke situatie, betekent echter niet dat de registratiegegevens onbruikbaar zijn. De NIA ongevallen worden gerapporteerd door bedrijven en instellingen die belang hebben bij een goed beeld en een juiste vergelijking van hun ongevallen. Bovendien bleek uit het eerste hoofdstuk dat ook de landelijke gegevens niet nauwkeurig zijn. Van sommige bedrijfstakken ontbreken gegevens en er is sprake van onderregistratie. Ook van de landelijke gegevens kan daarom niet gezegd worden dat zij een juist beeld van het aantal arbeidsongevallen geven.

Wat kan nu uit het voorgaande geleerd worden? In ieder geval dat de NIA ongevalscijfers niet zonder meer als een landelijk gegeven beschouwd kunnen worden. Dat geldt echter ook voor het landelijk cijfermateriaal, waarvan de aard en de omvang van de afwijkingen niet bekend zijn. Met name bepaalde bedrijfstakken zijn betrekkelijk goed in de NIA steekproef vertegenwoordigd. Toch kan gezien de aard van de steekproef telkens ook iets gezegd worden over deze minder goed vertegenwoordigde organisaties. Omdat de NIA-steekproef van bedrijven afwijkt van het landelijk beeld, is het echter wel belangrijk dat deze bedrijven en instellingen hun jaarcijfers zo goed mogelijk aan de hand van de afwijkingen in de steekproef interpreteren.

3.2 Ongevallen en bedrijfskenmerken

In deze paragraaf worden de ongevals cijfers over het jaar 1993 per bedrijfsklasse en bedrijfs-grootte weergegeven. De arbeidsongevallen per bedrijfsklasse worden weergegeven in tabel 3.2.1. Daarbij is de traditie van de voorgaande jaren aangehouden om zo gedetailleerd moge-lijk, maar altijd over meer dan 1 bedrijf, te rapporteren. Via herberekening is het mogelijk om op basis van de gegevens uit de tabel gegevens op een hoger aggregatieniveau te verkrij- gen. Gegevens over het kort- en langdurend verzuim (korter en langer dan 14 dagen) per be- drijsklasse worden in bijlage 1 weergegeven, gegevens over ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke ongevallen in bijlage 2.

Tabel 3.2.1 Arbeidsongevallen in 1993 naar bedrijfsklasse 1)

SBI		N werk- nemers	N orga- nisaties	prom	freq	duur
01	Land- en tuinbouw	271	6	0,8	3,32	9,1
12	Delfstoffenwinning	3276	2	0,2	0,24	28,7
20,21	Voedings- en genotmiddelenindustrie	9375	18	2,0	2,59	22,3
22	Textielindustrie	1021	6	1,6	2,06	28,2
23,24	Kleding-, leder-, schoen en lederwarenindustrie	205	3	1,5	0,98	56,0
25	Hout- en meubelindustrie	235	4	7,1	5,11	74,7
26	Papier- en papierwarenindustrie	3077	6	2,6	3,96	22,5
27	Grafische industrie, uitgeverijen, binderijen	1991	6	1,2	1,86	30,4
28	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie	11515	5	0,5	0,43	42,5
29	Chemische industrie	21624	38	0,6	0,87	25,7
30	Kunstmatische en synthetische garen- en vezelindustrie	3025	2	0,1	0,17	13,2
31	Rubber- en kunststofverwerkende industrie	1381	8	2,1	2,32	31,1
32	Bouwmaterialen-, aardewerk- en glasindustrie	2879	7	2,1	3,06	19,7
33	Basismetalaalindustrie	17272	8	2,1	2,87	26,6
34,35	Metaalproducten- en machineindustrie	7766	25	2,7	3,72	27,4
36	Elektrotechnische industrie	4623	6	0,4	0,82	19,2
37	Transportmiddelenindustrie	8719	7	1,2	1,81	21,1
38	Instrumenten- en optische industrie	1383	4	0,2	0,58	14,4
39	Overige industrie	5696	4	1,0	1,26	24,7
	Totaal industrie	101788	157	1,3	1,83	25,7
40	Productie/distributie van elektriciteit, gas, water	17013	21	0,7	1,08	23,3
5	Bouwnijverheid en -installatiebedrijven	608	3	0,4	1,15	12,7
61,62	Groothandel	3559	11	1,8	1,15	50,0
65,66	Detailhandel	6122	3	0,5	1,65	11,3
67	Horeca	158	2	0,4	2,53	5,3
68	Reparatiebedrijven voor gebruiksgoederen	2776	5	0,8	1,40	20,2
76,77	Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	2260	3	0,5	0,75	23,5
84	Zakelijke dienstverlening	1861	3	0,1	0,27	19,2
90	Openbaar bestuur, defensie	1485	6	0,7	1,48	18,1
92	Onderwijs	223	5	0,5	2,24	8,2
93	Gezondheidsdiensten	1330	2	0,0	0,00	0,0
94	Maatschappelijke dienstverlening	883	4	0,0	0,00	0,0
97	Researchinstellingen	3264	3	0,9	0,61	42,4
98	Overige dienstverlenende bedrijven	442	2	0,9	2,26	14,8
	Totaal dienstverlening	41984	73	0,7	1,08	22,5
Totaal		147319	238	1,1	1,58	25,0

1) SBI = Standaard Bedrijfsindeling (CBS, 1982); N werknemers = aantal werknemers; N organisaties = aantal organisaties; prom = verzuimpromillage; freq = frequentie van arbeidsongevallen per 100 werknemers; duur = gemiddelde duur van het verzuim tengevolge van een arbeidsongeval

Uit de totaalregel van de tabel blijkt dat in 1993 238 organisaties aan de NIA Arbeidsongevalregistratie deelnamen. Tezamen hadden deze organisaties 147319 werknemers in dienst. De meeste organisaties zijn afkomstig uit de industrie: in totaal 157 met 101788 werknemers in dienst. De bedrijven zijn met name afkomstig uit de chemische industrie, de metaalproductenindustrie en de voedings- en genotmiddelenindustrie, maar ook de overige industriesectoren zijn betrekkelijk goed vertegenwoordigd. Uit de dienstverlening nemen 73 arbeidsorganisaties deel met tezamen 41.984 werknemers. Relatief veel organisaties zijn afkomstig uit de nutssector en de groothandel, terwijl ook betrekkelijk veel organisaties uit de overige dienstverlenende sectoren afkomstig zijn.

In 1993 werden in totaal over alle 238 deelnemende organisaties 1,58 arbeidsongevallen per 100 werknemers geregistreerd (kolom "freq" laatste regel). Dat is minder dan vorig jaar, toen er nog 1,92 arbeidsongevallen per 100 werknemers vastgesteld werden. Deze daling blijkt zich vooral in de industrie te hebben voorgedaan, waar het aantal ongevallen daalde van 2,27 naar 1,83. Ook dit jaar werden er weer minder ongevallen in de dienstverlening vastgesteld, maar in deze bedrijfstak heeft zich geen daling voorgedaan. Per bedrijfsklasse blijkt dat ruwweg dezelfde verdeling in het ongevalsrisico als vorig jaar te zien is: bedrijfsklassen die vorig jaar hoog scoorden op het ongevalsrisico, doen dat meestal dit jaar ook weer. Wel is de daling in het ongevalsrisico in de meeste industriële bedrijfsklassen aanwezig. Overigens kunnen dalingen en stijgingen veroorzaakt worden doordat er sinds het vorige jaar een aantal nieuwe organisaties zijn bijgekomen en oude deelnemers zijn afgevallen. Als echter naar de organisaties gekeken wordt die in beide jaren aanwezig waren, blijkt de dalende tendens eveneens aanwezig te zijn.

De daling van de ongevalsfrequentie heeft tot gevolg gehad dat ook het ongevalspromillage gedaald is. In 1992 was het ongevalspromillage nog 1,4, in 1993 was het gedaald tot 1,1. Ook nu weer een opmerkelijk laag getal dus. Van de 147.319 werknemers in alle 238 deelnemende organisaties verzuimen dagelijks dus gemiddeld zo ongeveer 170 werknemers vanwege arbeidsongevallen. De daling heeft zich weer vooral voorgedaan bij de industrie. In de industrie daalde het cijfer van 1,6‰ naar 1,3‰ en in de dienstverlening van 0,8‰ naar 0,7‰. In de industrie is er dus twee keer zoveel verzuim tengevolge van arbeidsongevallen dan in de dienstverlening, wat overigens niet verwonderlijk is, gezien de gemiddeld hogere veiligheidsrisico's in deze bedrijfstak. De verschillen tussen de bedrijfstakken zijn weer grotendeels vergelijkbaar met de verschillen van vorig jaar. Afwijkingen zijn er met name te zien bij de bedrijfsklassen met een klein aantal deelnemende bedrijven en/of werknemers.

Wat betreft de gemiddelde duur van het ziekteverzuim tengevolge van arbeidsongevallen (kolom "duur") blijkt dat deze iets gestegen is van 23,2 dagen in 1992 naar 25,0 dagen in 1993. Deze stijging deed zich met name voor in de industrie, waar de gemiddelde verzuimduur steeg van 23,0 in 1992 naar 25,7 in 1993. In de dienstverlening deed zich ten opzichte

van 1992 een daling voor van 24,5 dagen naar 22,5 dagen. Overigens blijkt telkens weer dat de gemiddelde verzuimduur een betrekkelijk ruwe maat is, die sterk aan schommelingen onderhevig is. Eén langdurig verzuimgeval doet de gemiddelde duur, met name in kleine groepen, direct stijgen. Om die reden is de gemiddelde duur per bedrijfsklasse een veel minder goede vergelijkingsmaat. Dit jaar blijken er ten opzichte van het vorige jaar enkele forse uitschieters te zijn (verzuimduur hoger dan dertig dagen), die allemaal verklaard worden door een of enkele langdurige gevallen.

Over de oorzaken van de verschillen tussen bedrijfstakken kan op basis van de registratiegegevens niets gezegd worden. De NIA Arbeidsongevallenregistratie houdt zich, zoals de naam al zegt, bezig met het registreren van de ongevallen. De oorzaken van de ongevallen kunnen slechts door zorgvuldig onderzoek achterhaald worden. Wel kunnen veiligheidskundigen in bedrijven op basis van hun kennis van de ongevallen deze ongevallen beter begrijpen en er een nieuw of aangepast veiligheidsbeleid mee starten. Daarbij dient men echter wel voorzichtig te zijn met de interpretaties op basis van arbeidsongevallen, met name als het gaat om verschillen die gebaseerd zijn op kleine aantallen.

In de rest van deze paragraaf wordt ingegaan op het tweede organisatiekenmerk: de omvang van de organisatie. Iedere deelnemende organisatie geeft naast de specifieke kenmerken van het ongeval ook de gemiddelde personeelssterkte over het jaar 1993 op. Aan de hand daarvan worden de organisaties geclassificeerd in een zevental bedrijfsgroote-classes. Voor iedere klasse kunnen weer de ongevals cijfers berekend worden. Tabel 3.2.2 geeft hiervan een overzicht, terwijl in de bijlagen 3 en 4 weer de gegevens over kort en lang verzuim en over de ongevallen met ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke afloop worden gegeven.

Tabel 3.2.2. Arbeidsongevallen in 1993 naar bedrijfsgroote 1)

Aantal werknemers	N werknemers	N organisaties	prom	freq	duur
1 - 49	622	24	1,3	3,38	13,0
50 - 99	1886	25	1,8	1,59	29,3
100 - 199	7040	47	1,9	2,64	25,7
200 - 499	18413	58	1,6	2,17	26,4
500 - 999	30788	45	1,4	2,01	24,2
1000 - 1999	42052	29	0,9	1,16	27,5
2000 en meer	46518	10	0,8	1,26	23,9
Totaal	147319	238	1,1	1,58	25,0

1) N werknemers = aantal werknemers; N organisaties = aantal organisaties; prom = verzuimpromillage; freq = frequentie van arbeidsongevallen per 100 werknemers; duur = gemiddelde duur van het verzuim tengevolge van een arbeidsongeval

Uit de tabel (kolom "freq") blijkt dat arbeidsongevallen zich in 1993 vooral voordoen in de kleine en middelgrote arbeidsorganisaties. Wat betreft de kleine arbeidsorganisaties is dat een afwijking ten opzichte van 1993, omdat er toen slechts weinig ongevallen in deze organisaties

voorkwamen. Ook in 1991 en 1990 deden zich de meeste arbeidsongevallen voor in de middelgrote organisaties. Het kan dus zijn dat de hoge ongevalsfrequentie bij de arbeidsorganisaties van minder dan 50 werknemers in tabel 3.2.2 veroorzaakt wordt door toevalsfluctuatie die zich vooral voordoet in groepen met kleine aantal werknemers.

Het verzuimpromillage ten gevolge van arbeidsongevallen is het laagst bij bedrijven met minder dan vijftig werknemers en bij bedrijven met meer dan 1000 werknemers. In ieder geval is dit laatste in lijn met voorgaande jaren, waar voor grote bedrijven een lager verzuimpromillage gevonden wordt. In kleine bedrijven is het beeld wisselend. In 1993 en 1992 werden lage verzuimpromillages in deze bedrijven gevonden, in 1991 en 1990 werden echter juist hoge verzuimpromillages gevonden. In middelgrote bedrijven zijn doorgaans wat hogere promillages, vanwege de veelal wat hogere ongevalsfrequentie en de wat langere verzuimduur in deze organisaties.

Evenals in 1992 doet zich een gemiddeld lange verzuimduur tengevolge van arbeidsongevallen voor in organisaties van 50 tot en met 199 werknemers. In 1993 echter is de gemiddelde verzuimduur ook hoog in organisaties van 1000 tot en met 1999 werknemers. In organisaties met minder dan vijftig werknemers, waar zich gemiddeld veel ongevallen voordoen, is de gemiddelde verzuimduur echter het laagst.

Over de oorzaken van de verschillen kan slechts gespeculeerd worden. Wat de kleine bedrijven betreft werd reeds aangegeven dat toevalsfluctuatie een oorzaak kan zijn. Dat grote bedrijven een lagere ongevalsfrequentie hebben en een lager verzuimpromillage ten gevolge van ongevallen, kan komen doordat in grote bedrijven meer aandacht aan veiligheid wordt besteed. Ook kan het zijn dat grote bedrijven vaak zgn. "eigen-risicodragers" zijn die zelf voor het ziekteverzuim verantwoordelijk zijn en er dus veel aan doen om een hoog verzuim te voorkomen. Op deze vragen wordt in het volgende hoofdstuk nader ingegaan.

3.3 Ongevallen en kenmerken van werknemers

In deze paragraaf worden zes kenmerken van de werknemers die de ongevallen kregen belicht. Omdat van deze kenmerken geen organisatiegegevens bekend zijn, kunnen geen frequentiecijfers en verzuimpromillages berekend worden. Wel kan per werknemer de gemiddelde duur van het ziekteverzuim berekend worden. Voor de ziekenhuisopnamen en de gevallen van blijvend letsel en dodelijke afloop kunnen wel frequentiecijfers berekend worden. Begonnen wordt met het geslacht van de werknemers. Tabel 3.3.1 geeft een overzicht van de ongevallen-cijfers voor mannen en vrouwen.

Tabel 3.3.1 Arbeidsongevallen in 1993 naar geslacht 1)

Geslacht	nong		%IP	%IF	ziekenhuisopname		blijvend letsel		dodelijke afloop	
	ong	ID	lang	kort	freq	*1000	freq	*1000	freq	*1000
Mannen	2166	25,3	84	55	69	31,9	27	12,5	3	1,4
Vrouwen	126	22,7	80	67	2	15,9	2	15,9	0	0,0
Onbekend	39	15,8	74	54	1	25,6	0	0,0	0	0,0
Totaal	2331	25,0	83	56	72	30,9	29	12,4	3	1,3

1) nong = totaal aantal ongevallen in 1993; ID = gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per arbeidsongeval; %Iplang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; %Ifkort = aantal kortdurende verzuimgevallen ten opzichte van het totaal aantal verzuimgevallen; freq = frequentie; *1000 = het aantal gevallen per duizend ongevallen.

Wat betreft het geslacht is bekend (zie vorige hoofdstuk, grafiek 3) dat mannen vaker het slachtoffer zijn van arbeidsongevallen dan vrouwen. Ook in tabel 3.3.1 is te zien dat beduidend meer arbeidsongevallen bij mannen voorkomen. De verklaring voor het grote verschil in het aantal arbeidsongevallen tussen mannen en vrouwen zal ongetwijfeld voor een deel samenhangen met het gegeven dat mannen in hun beroep vaker met veiligheidsrisico's in aanraking komen dan vrouwen (meer administratief werk).

Ook de gemiddelde verzuimduur tengevolge van de ongevallen is bij vrouwen gemiddeld korter dan bij mannen, wat aangeeft dat bij vrouwen de gevolgen van arbeidsongevallen wat minder ernstig zijn dan bij de mannen. Dit beeld blijkt eveneens uit de verschillen in ziekenhuisopnamen en gevallen van dodelijke afloop van een ongeval. Deze gebeurtenissen komen minder vaak bij vrouwen voor. Wel komen gevallen van blijvend letsel dit jaar wat vaker bij vrouwen voor, maar het gaat hierbij wel om te klein aantal observaties om conclusies op te baseren. Globaal genomen kan dus de conclusie getrokken worden dat bij vrouwen het ongevalsrisico lager is dan bij de mannen.

Tabel 3.3.2 geeft de ongevalscijfers naar de leeftijdsklasse van de werknemers. Veel arbeidsongevallen vallen in de leeftijdsklassen tussen 26 en 40 jaar. Echter het grootste deel van de werkzame personen in de beroepsbevolking valt ook in deze klassen (CBS, 1993). Uit de grafiek 3 in het vorige hoofdstuk bleek echter dat ongevallen vaker voorkomen bij jonge werknemers.

Tabel 3.3.2 Arbeidsongevallen in 1993 naar leeftijd *)

Leeftijd	nong	ID	%IP lang	%IF kort	ziekenhuisopname		blijvend letsel		dodelijke afloop	
					freq	*1000	freq	*1000	freq	*1000
15 - 20	71	22,5	77	82	0	0,0	0	0,0	0	0,0
20 - 25	278	16,4	71	70	5	18,0	2	7,2	0	0,0
26 - 30	388	18,7	77	57	7	18,0	3	7,7	1	2,6
31 - 35	385	23,2	82	56	13	33,8	5	13,0	0	0,0
36 - 40	311	22,7	81	57	8	25,7	3	9,7	0	0,0
41 - 45	254	27,9	85	54	8	31,5	6	23,6	1	3,9
46 - 50	242	36,3	90	47	7	28,9	2	8,3	1	4,1
51 - 55	175	33,8	88	46	7	40,0	2	11,4	0	0,0
56 - 60	82	34,3	87	42	7	85,4	2	24,4	0	0,0
61 - 65	3	24,7	78	67	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Onbekend	142	29,5	88	48	10	70,4	4	28,2	0	0,0
Totaal	2331	25,0	83	56	72	30,9	29	12,4	3	1,3

*) nong = totaal aantal ongevallen in 1993; ID = gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per arbeidsongeval; %Iplang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; %Ifkort = aantal kortdurende verzuimgevallen ten opzichte van het totaal aantal verzuimgevallen; freq = frequentie; *1000 = het aantal gevallen per duizend ongevallen.

In tabel 3.3.2 is ook de tendens zichtbaar dat de verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen toeneemt naarmate de leeftijd stijgt. Alleen bij de hoogste leeftijdsklasse is de duur van het verzuim weer korter, maar in die klasse bevinden zich slechts drie werknemers. De stijging van de gemiddelde verzuimduur met het toenemen van de leeftijd van werknemers komt niet alleen voor bij het verzuim ten gevolge van arbeidsongevallen, maar is ook een bekend verschijnsel bij de verdeling van het totale ziekteverzuim (Klein Hesselink & Reuling, 1991). Ziekenhuisopnamen en gevallen van blijvend letsel blijken ook vaker bij oudere werknemers voor te komen. Over de oorzaak daarvan kan gegist worden. Mogelijk zijn bij de oudere werknemers de gevolgen van arbeidsongevallen ernstiger, maar het kan ook zijn dat oudere werknemers minder snel van de ongevallen herstellen.

Een kenmerk dat gedeeltelijk gerelateerd is aan de leeftijd van de werknemers is de lengte van het dienstverband. Oudere werknemers hebben doorgaans een langer dienstverband bij het bedrijf dan jongere werknemers. Om die reden lopen de effecten van beide kenmerken doorgaans parallel. Tabel 3.3.3 geeft een overzicht van de ongevals cijfers ten aanzien van dit kenmerk.

In tegenstelling tot voorgaande jaren blijkt niet uit tabel 3.3.3 dat bij de kortdurende dienstverbanden (0 - ½ jaar) wat meer ongevallen gebeuren en de verzuimduur langer is dan bij de daarop volgende klasse(n). Bij dienstverbanden van langer dan vijf jaar stijgt de duur van het verzuim ten gevolge van ongevallen echter weer flink. Vorig jaar gold dat ook voor dienstverbanden van 2-5 jaar. Wel blijkt dat met name bij degenen die langer in dienst zijn sprake is van een langere verzuimduur. Dit effect, dat ook uit de totale verzuimcijfers bekend is (Klein

Hesselink & Reuling, 1991), valt echter grotendeels samen met de stijging van de verzuimduur naarmate de leeftijd van de werknemers toeneemt.

Tabel 3.3.3 Arbeidsongevallen in 1993 naar lengte dienstverband *)

Lengte dienstverband	nong	ID	%IP lang	%IF kort	ziekenhuisopname		blijvend letsel		dodelijke afloop	
					freq	*1000	freq	*1000	freq	*1000
0 - 0,5 jaar	96	22,0	78	73	2	20,8	1	10,4	0	0,0
0,5 - 1,0 jaar	76	22,2	83	55	2	26,3	0	0,0	0	0,0
1,1 - 2,0 jaar	135	25,5	83	62	5	37,0	2	14,8	0	0,0
2,1 - 5,0 jaar	362	18,9	76	62	6	16,6	2	5,5	0	0,0
5,1 - 10,0 jaar	424	21,5	81	57	10	23,6	4	9,4	1	2,4
10,1 - 20,0 jaar	591	25,8	83	52	13	22,0	9	15,2	2	3,4
20,1 jaar en meer	372	34,2	89	48	16	43,0	3	8,1	0	0,0
Onbekend	275	26,0	85	55	18	65,9	8	29,3	0	0,0
Totaal	2331	25,0	83	56	72	30,9	29	12,4	3	1,3

*) nong = totaal aantal ongevallen in 1993; ID = gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per arbeidsongeval; %Iplang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; %Ifkort = aantal kortdurende verzuimgevallen ten opzichte van het totaal aantal verzuimgevallen; freq = frequentie; *1000 = het aantal gevallen per duizend ongevallen.

Ook de toename van ziekenhuisopnamen, gevallen van blijvend letsel en dodelijke afloop is de toename die doorgaans te zien is bij degenen met een langer dienstverband dit jaar niet echt duidelijk aanwezig. Het hogere ongevalsrisico bij de kort aangestelden is dit jaar niet duidelijk zichtbaar. Mogelijk speelt dat bedrijven dit jaar, in verband met de teruglopende economie, minder werknemers hebben aangetrokken dan in voorgaande jaren.

De conclusie daarom is dat dit jaar er geen duidelijke risico's en effecten van ongevallen te zien zijn bij de zeer kort en de langdurig aangestelden.

Tabel 3.3.4 Arbeidsongevallen in 1993 naar leidinggevend niveau *)

Leidinggevend niveau	nong	ID	%IP lang	%IF kort	ziekenhuisopname		blijvend letsel		dodelijke afloop	
					freq	*1000	freq	*1000	freq	*1000
Leidinggevend	99	25,6	83	64	2	20,2	1	10,1	0	0,0
Uitvoerend	2114	25,4	84	55	62	29,3	26	12,3	3	1,4
Onbekend	118	17,9	78	58	8	67,8	2	17,0	0	0,0
Totaal	2331	25,0	83	56	72	30,9	29	12,4	3	1,3

*) nong = totaal aantal ongevallen in 1993; ID = gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per arbeidsongeval; %Iplang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; %Ifkort = aantal kortdurende verzuimgevallen ten opzichte van het totaal aantal verzuimgevallen; freq = frequentie; *1000 = het aantal gevallen per duizend ongevallen.

Tabel 3.3.4 geeft aan dat de gemiddelde verzuimduur bij leidinggevend en uitvoerend nauwelijks verschilt van dat bij de uitvoerenden. Dat kan er op duiden dat de ongevallen bij leidinggevend en uitvoerend mogelijk ernstiger zijn, omdat leidinggevend en uitvoerend wat het totale ziekteverzuim in organisaties

betreft doorgaans korter verzuimen dan uitvoerenden (Klein Hesselink & Reuling, 1991). Dit jaar hebben de leidinggevenden echter wat minder ziekenhuisopnamen en gevallen van blijvend letsel en dodelijke afloop. Het is dus maar de vraag in welke mate bij leidinggevenden meer ernstige ongevallen gebeuren.

Tabel 3.3.5 Arbeidsongevallen in 1993 naar aantal werkuren per week *)

Aantal werkuren			%IP lang	%IF kort	ziekenhuisopname		blijvend letsel		dodelijke afloop	
	nong	ID			freq	*1000	freq	*1000	freq	*1000
8 - 20	4	57,4	92	50	0	0,0	0	0,0	0	0,0
21 - 32	45	19,4	73	64	0	0,0	0	0,0	0	0,0
33 - 42	2147	25,4	84	55	63	29,3	26	12,1	3	1,4
Onbekend	135	19,5	77	60	9	66,7	3	22,2	0	0,0
Totaal	2331	25,0	83	56	72	30,9	29	12,4	3	1,3

*) nong = totaal aantal ongevallen in 1993; ID = gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per arbeidsongeval; %Iplang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; %Ifkort = aantal kortdurende verzuimgevallen ten opzichte van het totaal aantal verzuimgevallen; freq = frequentie; *1000 = het aantal gevallen per duizend ongevallen.

In tabel 3.3.5 worden de arbeidsongevallen vergeleken naar het aantal werkuren per week. Omdat arbeidsongevallen betrekkelijk weinig bij part-timers voorkomen, kan slechts onderscheid gemaakt worden in 8-20 uur en 20-32 uur. Werkweken boven de 32 uur worden als full-time baan gerekend, omdat binnen 5-ploegendiensten dit aantal uren vaak als full-time geldt. Overigens komen arbeidsongevallen wel erg weinig bij part-timers voor (3%). Uit andere bronnen blijkt dat er in Nederland doorgaans omstreeks 25-35% part-timers binnen organisaties werkzaam zijn (CBS, 1992; Klein Hesselink & Reuling, 1991). Ook het gegeven dat part-timers door hun kortere dienstverband minder kans op ongevallen hebben, kan dus niet verklaren dat zo weinig ongevallen bij part-timers voorkomen. Mogelijk valt het in deeltijd werken samen met werken in minder risicovolle banen, zoals kantoorbanen.

De gemiddelde verzuimduur tengevolge van arbeidsongevallen ligt bij part-time banen van 8-20 uur boven de gemiddelde verzuimduur van de totale groep en in part-time banen van 21-32 uur beneden het gemiddelde. Dit was in 1992 ook het geval. De full-timers scoren gemiddeld, maar dat is niet verwonderlijk, omdat het grote aantal ongevallen in deze groep doorslaggevend is voor de berekening van het totale gemiddelde. Door de kleine aantallen part-timers kunnen ook geen goede uitspraken gedaan worden over het aantal ziekenhuisopnamen en gevallen van blijvend letsel en dodelijke afloop. Zo vonden in 1992 vier ziekenhuisopnamen in de betrekkelijk kleine groep part-timers plaats. In 1993 waren er geen ziekenhuisopnamen in deze groep.

Tabel 3.3.6 Arbeidsongevallen in 1993 naar soort dienst *)

Soort dienst	nong		%IP	%IF	ziekenhuisopname		blijvend letsel		dodelijke afloop	
	ong	ID	lang	kort	freq	*1000	freq	*1000	freq	*1000
Dagdienst	1020	25,0	83	57	40	39,2	14	13,7	1	1,0
Ander rooster	904	24,8	83	56	26	28,8	12	13,3	1	1,1
Onbekend	407	25,5	85	54	6	14,7	3	7,4	1	2,4
Totaal	2331	25,0	83	56	72	30,9	29	12,4	3	1,3

*) nong = totaal aantal ongevallen in 1993; ID = gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per arbeidsongeval; %Iplang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; %Ifkort = aantal kortdurende verzuimgevallen ten opzichte van het totaal aantal verzuimgevallen; freq = frequentie; *1000 = het aantal gevallen per duizend ongevallen.

Tabel 3.3.6 geeft een overzicht van de ongevalsgegevens naar soort dienst. Anders dan in voorgaande jaren is er sprake van een iets kortere verzuimduur bij de andere dienstroosters. Opvallend dit jaar is dat er bij de dagdiensten sprake is van meer ziekenhuisopnamen, maar niet van gevallen van blijvend letsel en dodelijke afloop.

In het ongevallen-registratieformulier van 1993 wordt tevens gevraagd naar een nadere specificatie van het dienstrooster. In tabel 3.3.7 wordt daarom onderscheid gemaakt naar vier soorten ploegendiensten en een groep overige diensten.

Tabel 3.3.7 Arbeidsongevallen in 1993 naar ploegenrooster *)

Soort dienst	nong		%IP	%IF	ziekenhuisopname		blijvend letsel		dodelijke afloop	
	ong	ID	lang	kort	freq	*1000	freq	*1000	freq	*1000
Twee-ploegendienst	335	23,6	82	58	9	26,9	7	20,9	0	0,0
Drie-ploegendienst	234	26,0	81	60	5	21,4	2	8,6	0	0,0
Vier-ploegendienst	50	28,3	89	50	5	100,0	0	0,0	0	0,0
Vijf-ploegendienst	247	23,6	84	51	5	20,2	2	8,1	0	0,0
Overige diensten	38	31,9	91	42	2	52,6	1	26,3	1	26,3
Ander dienstrooster	904	24,8	83	56	26	28,8	12	13,3	1	1,1

*) nong = totaal aantal ongevallen; ID = gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per arbeidsongeval; %Iplang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; %Ifkort = aantal kortdurende verzuimgevallen ten opzichte van het totaal aantal verzuimgevallen; freq = frequentie; *1000 = het aantal gevallen per duizend ongevallen.

Het blijkt dat bij de drie- en vier-ploegendiensten en bij de overige diensten sprake is van een langere gemiddelde verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen, in de twee- en vijf-ploegendiensten is sprake van een kortere gemiddelde verzuimduur. Met uitzondering van de verzuimduur bij de overige diensten zijn deze uitkomsten vergelijkbaar met die van 1992. Deze uitkomsten staan recht tegenover het gegeven dat de totale verzuimduur in organisaties van deze groepen juist lager is (Klein Hesselink & Reuling, 1991). Een verklaring hiervoor kan vooralsnog niet gegeven worden, maar mogelijk spelen hier de ongevalsrisico's in de

verschillende bedrijfstakken een doorkruisende rol. Ook opvallend is het hoge aantal ziekenhuisopnamen in de vier-ploegendiensten en de overige diensten.

Tenslotte kunnen de jaarcijfers toegevoegd worden aan de rij van jaarcijfers zoals die vanaf 1984 in de ongevallen-jaarboekjes worden weergegeven. Tabel 3.3.8 geeft een overzicht.

Tabel 3.3.8 Ongevallen-totaalcijfers 1984-1993

Registratiejaar	aantal organisaties	totale personeelssterkte	verzuim-promillage	ongevals-frequentie	gemiddelde verzuimduur
1984	290	225278	-	2.90	24.5 *)
1985	264	211896	-	2.60	23.6 *)
1986	412	260820	-	2.41	24.8 *)
1987	338	168161	1.4	2.01	23.6
1988	296	159886	1.3	1.85	23.8
1989	223	162530	1.6	2.16	26.1
1990	265	158940	1.6	2.09	24.1
1991	274	158298	1.3	1.88	22.5
1992	247	144750	1.4	1.92	23.2
1993	238	147319	1,1	1,58	25,2

*) In deze jaren is de gemiddelde verzuimduur gebaseerd op een schatting, omdat de registratie niet op basis van kalenderdagen plaatsvond.

Duidelijk is te zien dat de lichte stijging van de ongevals cijfers 1992 gevolgd is door een aanzienlijke daling over 1993. Alleen de gemiddelde verzuimduur van de ongevallen is weer enigszins toegenomen en is nu 25,2. Nog niet eerder werd echter een dergelijk laag aantal arbeidsongevallen per honderd werknemers vastgesteld en nog niet eerder was het verzuimpro-millage zo laag. Bedacht moet echter worden dat de daling ook veroorzaakt kan zijn door toe-valsfluctuatie en/of door de wat gewijzigde samenstelling van de steekproef van bedrijven en instellingen. Of er sprake is van een nog steeds dalende tendens zal in de komende jaren verder duidelijk moeten worden.

4 Resultaten van de enquête

Begin 1994 werd met het opvragen van de jaarlijkse ongevals cijfers over 1993 tevens een korte schriftelijke enquête meegezonden. Daarin werden vragen gesteld over de registratie en het beleid rondom arbeidsongevallen en over enkele aanvullende organisatiekenmerken. Deze enquête leverde een aantal interessante resultaten op, die in dit hoofdstuk worden weergegeven en besproken.

De schriftelijke enquête werd gestuurd aan alle 297 deelnemers die aan de ongevallenregistratie deelnamen of hun deelname hadden toegezegd. In totaal stuurden 224 deelnemers een volledig ingevuld enquête-formulier terug. Er werden geen reminders verzonden. Het responsepercentage is daarmee 75%. Aan de enquêtegegevens zijn vervolgens, voorzover mogelijk, de ongevals cijfers van 1991, 1992 en 1993 toegevoegd en ook de gegevens over de bedrijfsgrootte van die jaren. In totaal is daarmee van 201 bedrijven een volledige serie gegevens bekend.

In dit hoofdstuk wordt slechts een selectie van de enquête-resultaten weergegeven, namelijk voorzover ze inzicht in het beleid rondom arbeidsongevallen geven. Tevens wordt op enkele uit de literatuur bekende vragen over de oorzaken van arbeidsongevallen ingegaan. Begonnen wordt met de weergave van enkele kenmerken van degenen die de enquête hebben ingevuld. In de paragraaf daarna worden de soort ongevallen die door de organisaties geregistreerd worden beschreven en in de volgende paragraaf komt het beleid rondom arbeidsongevallen aan de orde. Tenslotte wordt ingegaan op het type organisatie waar de ongevallen plaatsvonden.

4.1 De functie en taken van de invuller

De eerste vraag van de enquête betrof de functie van de invuller. Verwacht werd dat deze ook de contactpersoon van de NIA ongevallenregistratie is en dus een specifieke rol in de organisatie heeft wat betreft het bijhouden van de ongevalsgegevens. Inderdaad bleek dat 90% van de invullers van de enquête óók de NIA ongevalsformulieren invult. Dit percentage is gelijk voor alle zeven bedrijfsgrootte-klassen, wat wil zeggen dat ook de functionarissen in de grote organisaties de NIA ongevalsformulieren zelf invullen. Indien men de ongevallenregistratieformulieren niet zelf invult, wordt dat vaak gedaan door de administratie van het bedrijf, of door een lijnfunctionaris.

Het bleek dat de formulieren met name ingevuld zijn door veiligheidkundigen (34,7%), personeelsfunctionarissen (23,9%) en administrateurs/boekhouders (13,3%) en minder vaak door bedrijfsartsen of bedrijfsverpleegkundigen (5,8%) en arbo-coördinatoren (5,8%). Een vijfde (20%) van de invullers heeft een andere functie. Het ging daarbij vooral om medewerkers van afdelingen personeelszaken en veiligheid en om lijnfunctionarissen, hoofden van facilitaire diensten, hoofden van EHBO- en veiligheidsafdelingen. Soms betrof het functionarissen als verbandmeesters, hoofden technische dienst, milieu, enz. Deze laatste groep van 20% overige medewerkers wordt in het vervolg van dit hoofdstuk als een afzonderlijke groep behandeld.

De functie van de invuller bleek sterk aan de bedrijfsgrootte gerelateerd te zijn. Tabel 4.1.1 geeft hiervan een procentueel overzicht in relatie tot de omvang van het bedrijf. De omvang van het bedrijf kon slechts vastgesteld worden voor de bedrijven die in 1993 aan de schriftelijke enquête en de ongevallenregistratie deelnamen, wat neerkomt op 201 bedrijven.

Tabel 4.1.1 De functie van de invuller van de schriftelijke enquête in relatie tot de bedrijfsgrootte in aantallen werknemers (in procenten)

Functie/bedrijfsgrootte	1-49	50-99	100-199	200-499	500-999	1000-1999	>2000	Totaal
Veiligheidskundige	-	12,5	7,7	52,0	57,9	76,0	37,5	37,8
Bedrijfsarts/-verpleegkundige	-	-	-	-	5,3	4,0	12,5	1,5
Arbo-coördinator	-	4,2	2,6	16,0	2,6	4,0	-	6,0
PZ-functionaris	5,9	29,2	66,7	20,0	7,9	-	12,5	23,9
Administrateur/boekhouder	82,4	16,7	5,1	2,0	2,6	4,0	12,5	11,9
Anders	11,8	37,5	17,9	10,0	23,7	12,0	25,0	18,4
Totaal aantal	17	24	39	50	38	25	8	201

In de tabel is een duidelijke rangorde aanwezig van functionarissen die zich met de registratie van arbeidsongevallen bezighouden. In organisaties van 1-49 werknemers werd de enquête vooral door de boekhouder/administrateur ingevuld. In organisaties van 50-99 medewerkers werd de enquête vooral door de groep overige functionarissen beantwoord en in organisaties van 100-199 medewerkers met name door de afdeling personeelszaken. Duidelijk is te zien dat veiligheidkundigen een belangrijke rol spelen bij de arbeidsongevallenregistratie in bedrijven vanaf 200 werknemers. Bedrijfsartsen en bedrijfsverpleegkundigen spelen die rol met name in bedrijven vanaf 500 werknemers en arbo-coördinatoren in bedrijven van 200-500 werknemers. Bij deze laatste groep moet echter bedacht worden dat het slechts om een klein aantal functionarissen gaat.

4.2 De geregistreeerde ongevallen

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de ongevallen die in de verschillende organisaties geregistreerd worden. In tabel 4.2.1 wordt een overzicht gegeven van de percentages functionarissen die specifieke soorten ongevallen registreren.

Tabel 4.2.1 De soorten ongevallen die door de verschillende functionarissen geregistreerd worden (in procenten)

Soort ongeval/functionaris 1)	VK	AF	PZ	AD	OV	Totaal
Alleen ongevallen met verzuim	2,6	11,1	50,9	67,9	42,2	31,1
Bijna ongevallen	74,4	50,0	24,5	7,1	24,4	41,9
EHBO-ongevallen	73,1	72,1	35,8	17,9	37,8	50,0
Ongevallen met materiële schade	78,2	61,1	24,5	25,0	31,1	47,7
Overige ongevallen	34,6	-	7,5	3,6	15,6	17,6
Aantal functionarissen	78	18	54	30	44	224

1) VK=veiligheidskundige; AF= andere arbo-functionaris (bedrijfsverpleegkundige, bedrijfsarts, arbo-coördinator); PZ=personeelsfunctionaris; AD=administateur of boekhouder; OV=overige functionarissen (administratieve medewerkers of specifieke lijn- of veiligheidsfunctionarissen); Totaal=alle functionarissen tezamen.

Uit de laatste kolom van de tabel blijkt duidelijk dat ongeveer een derde van de ondervraagde medewerkers alleen ongevallen met ziekteverzuim registreren. Het gaat dan met name om de personeelsfunctionarissen, de administrateurs en boekhouders en de groep overige functionarissen. Toch registreert een deel van deze functionarissen ook de andere ongevallen die genoemd zijn. De bijna-ongevallen, EHBO-ongevallen en de ongevallen met materiële schade worden echter relatief vaak door veiligheidskundigen en arbo-functionarissen geregistreerd.

Overige ongevallen worden doorgaans weinig geregistreerd: het meest door veiligheidskundigen. Het gaat hierbij vaak om ongevallen met doktersbehandeling (maar geen verzuim) en in een aantal gevallen worden ook milieu-incidenten geregistreerd, doorgaans in de chemische sector.

Ongevallen waarbij sprake was van alcoholgebruik van de werknemer of meerdere werknemers komen slechts weinig voor. Slechts één functionaris meldde dat dit het geval was. Negentien meldden echter dat zij niet weten of er sprake is van alcohol bij de door hen geregistreeerde ongevallen.

In 5,9% van de deelnemende bedrijven tenslotte heeft zich in 1993 een ongeval met een materiële schade van 100.000 gulden of meer voorgedaan. In de meeste gevallen raakten

daarbij geen werknemers gewond. Bij enkele bedrijven ging dit ongeval echter met een dodelijke afloop gepaard.

Wat de volledigheid van de eigen ongevallenregistratie betreft, geeft 82,5% van de functionarissen aan dat de registratie volledig is. Bij 11,7% is er sprake van onderregistratie en 5,8% weet niet zeker of de registratie volledig is. Gemiddeld schatten de functionarissen die onderregistratie melden, de omvang ervan op 16,8%. Aardig is dat met name de veiligheidskundigen en de verschillende arbo-functionarissen de onderregistratie het hoogst inschatten. De veiligheidskundigen schatten de onderregistratie op 29,5% en de andere arbo-functionarissen op 15,0%. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door de grotere omvang van de bedrijven. De personeelsfunctionarissen daarentegen schatten de onderregistratie gemiddeld op 6,3% en de administrateurs en boekhouders op 2%.

4.3 Het beleid rondom arbeidsongevallen

Het preventieve veiligheidsbeleid in organisaties kent vele vormen. In de enquête is daarop niet ingegaan, maar wel op de wijze waarop ongevallenregistratie gebruikt wordt om ongevallen in de toekomst te voorkómen. Om te beginnen is gevraagd naar de rol die de ongevallenregistratie in de organisatie speelt. Daarbij kon men verschillende antwoordmogelijkheden aankruisen. Tabel 4.3.1 geeft een overzicht van de percentages functionarissen die de verschillende mogelijkheden hebben aangekruist.

Tabel 4.3.1 De rol van de ongevallenregistratie in de organisaties van de verschillende deelnemende functionarissen (in procenten)

Rol registratie/functionaris 1)	VK	AF	PZ	AD	OV	Totaal
Info tbv. ongevallenbeleid	78,2	72,2	55,6	43,3	63,6	64,7
Info tbv. de directie	82,1	72,2	46,3	60,0	65,9	66,5
Info tbv. arbo-jaarsverslag/-jaarplan	94,9	94,4	83,3	43,3	70,5	80,4
Info tbv. risico-inventarisatie	69,2	55,6	55,6	30,0	45,5	54,9
Info tbv. inlichten personeel	74,4	61,1	46,3	26,7	45,5	54,5
Info tbv. opsporen gevaarlijke sit.	92,3	83,3	70,4	40,0	68,2	74,6
Info tbv. effectiviteit veranderingen	34,6	22,2	14,8	13,3	25,0	24,1
Andere functies	11,5	22,2	5,6	6,7	6,8	9,4
Aantal functionarissen	78	18	54	30	44	224

1) VK=veiligheidskundige; AF= andere arbo-functionaris (bedrijfsverpleegkundige, bedrijfsarts, arbo-coördinator); PZ=personeelsfunctionaris; AD=administateur of boekhouder; OV=overige functionarissen (administratieve medewerkers of specifieke lijn- of veiligheidsfunctionarissen); Totaal=alle functionarissen tezamen.

Het is interessant om te zien hoeveel er met de ongevallenregistratie in de onderzochte organisaties gebeurt. Bijna alle functies van de registratie komen in meer dan de helft van de organisaties voor. Het meest wordt de registratie gebruikt door de veiligheidskundigen en door de overige arbo-functionarissen.

In de laatste kolom van de tabel is te lezen dat de ongevallen-informatie het meest vaak gebruikt wordt ten behoeve van het arbo-jaarverslag of het arbo-jaarplan (80,4%). Daarnaast wordt de informatie in bijna driekwart van de organisaties gebruikt voor het opsporen en verbeteren van gevaarlijke situaties (74,6%). Wat minder vaak, maar toch nog in meer de helft van de gevallen, wordt de registratie gebruikt ten behoeve van informatie aan de directie, ten behoeve van het ongevallenbeleid in het algemeen, ten behoeve van risico-inventarisaties en ten behoeve van informeren en waarschuwen van het personeel. In slechts weinig gevallen wordt de registratie gebruikt voor het vaststellen van de effectiviteit van veranderingen in gevaarlijke situaties. Verder werden er weinig andere functies van de ongevallenregistratie genoemd.

Doorgaans is deze rangorde ook bij de verschillende groepen functionarissen terug te vinden. Alleen bij de administrateurs/boekhouders is de volgorde afwijkend. Bij deze groep dient de ongevallenregistratie in de eerste plaats ten behoeve van informatie aan de directie, wat overigens niet verwonderlijk is gezien de vaak zeer directe contacten in de over het algemeen kleinere organisaties.

Arbeidsongevallen kunnen tevens vergeleken worden met andere soorten bedrijfsgegevens, zoals het ziekteverzuim, personeelsverloop of gegevens over arbeidsomstandigheden. In tabel 4.3.2 worden negen mogelijkheden vergeleken.

Uit de laatste kolom blijkt dat ongevals cijfers gemiddeld het meest vergeleken worden met ziekteverzuimgegevens, gegevens over arbeidsomstandigheden, afdelings- en bedrijfskenmerken en uitkomsten van risico-inventarisaties. Minder vaak worden de ongevalsgegevens vergeleken met persoons- en functiekenmerken, bedrijfs-economische gegevens, gegevens over personeelsverloop. Ook de vergelijking met "andere kenmerken" wordt door 5% van de functionarissen gemaakt. Daarbij worden met name genoemd: landelijke cijfers, uitkomsten van ongevalsanalyses, ongevalscijfers van zusterbedrijven, de vergelijking van eigen personeel en inleenpersoneel, fysieke conditie van het personeel, werktijden, investeringsplannen en ongevalscijfers van voorgaande jaren.

Tabel 4.3.2 De uitkomsten van de ongevalregistratie gerelateerd aan andere organisatiekenmerken van de verschillende deelnemende functionarissen (in procenten)

Gerelateerd aan: / functionaris 1)	VK	AF	PZ	AD	OV	Totaal
Ziekteverzuimgegevens	39,7	50,0	50,0	23,3	38,6	40,5
Bedrijfs-economische gegevens	11,5	5,6	3,8	6,7	-	6,3
Afdelings- of bedrijfskenmerken	42,3	27,8	17,3	6,7	11,4	24,3
Personeelsverloop	5,1	-	-	6,7	2,3	3,2
Persoonsgegevens	12,8	5,6	3,8	6,7	4,5	7,7
Functiekenmerken	26,9	16,7	9,6	3,3	6,8	14,9
Arbeidsomstandigheden	51,3	66,7	34,6	10,0	25,0	37,8
Uitkomsten risico-inventarisaties	30,8	33,3	17,3	3,3	13,6	20,7
Andere kenmerken	7,7	11,1	5,8	-	-	5,0
Geen vergelijking gemaakt	21,8	11,1	42,3	70,0	52,3	38,3
Aantal functionarissen	78	18	54	30	44	224

1) VK=veiligheidskundige; AF= andere arbo-functionaris (bedrijfsverpleegkundige, bedrijfsarts, arbo-coördinator); PZ=personeelsfunctionaris; AD=administateur of boekhouder; OV=overige functionarissen (administratieve medewerkers of specifieke lijn- of veiligheidsfunctionarissen); Totaal=alle functionarissen tezamen.

Als gekeken wordt naar de verschillende functies, dan blijkt dat veiligheidskundigen met name geïnteresseerd zijn in de vergelijking van de ongevals cijfers met afdelings- of bedrijfskenmerken, functiegegevens, gegevens over arbeidsomstandigheden en uitkomsten van risico-inventarisaties. De overige arbo-functionarissen zijn wat vaker geïnteresseerd in de vergelijking van de ongevals cijfers met gegevens over arbeidsomstandigheden, ziekteverzuim en risico-inventarisaties. Ook de personeelsfunctionarissen zijn, net als de administrateurs/boekhouders en de overige functionarissen meer geïnteresseerd in de vergelijking van de ongevalsgegevens met het ziekteverzuim en arbeidsomstandigheden. Overigens blijkt dat deze laatste drie groepen functionarissen minder vaak vergelijkingen maken, wat niet verwonderlijk is gezien de andere taakinhoud van deze beroepsgroepen.

Een belangrijk beleidsaspect bij de preventie van arbeidsongevallen is de mate waarin aan werknemers een premie of beloning in het vooruitzicht gesteld wordt, bij het achterwege blijven van arbeidsongevallen gedurende een bepaalde periode. Zeven procent van de bedrijven stelt inderdaad aan werknemers een beloning in het vooruitzicht. Dit komt het meest voor in de middelgrote bedrijven (van 200-1000 werknemers) en met name in de chemische industrie. De aard en de omvang van de beloningen lopen uiteen. Soms is er gebak voor de hele afdeling, of worden cadeaus, premiezegels, VVV-bonnen of financiële beloningen uitgereikt. De beloningen zijn vaak afhankelijk van de periode dat er geen ongevallen zijn geweest: hoe langer de periode des te groter de beloning. De hoogte van de beloningen lopen uiteen van enkele tientallen tot en met enkele honderden guldens per jaar.

Tenslotte is gevraagd of er specifieke commissies in de verschillende arbeidsorganisaties op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn aanwezig zijn. Het is interessant om het voorkomen van deze commissies te relateren aan de ongevals cijfers in deze organisaties.

Tabel 4.3.3 geeft daarom een overzicht van het wel of niet voorkomen van commissies ten opzichte van de drie soorten ongevals cijfers.

Tabel 4.3.3 Commissies in arbeidsorganisaties die zich richten op arbeidsomstandigheden in relatie tot arbeidsongevalcijfers 1)

Commissie actief: 2)	ja	verzuimpromillage		ongevalsfrequentie		gemiddelde verzuimduur	
		ja	nee	ja	nee	ja	nee
Verbeteren werkplek	62%	1,9	0,9 **	2,5	1,5 **	22,8	12,6 **
Preventie arbeidsongevallen	48%	1,8	1,4 -	2,6	1,8 *	20,9	18,0 -
Preventie beroepsziekten	16%	1,2	1,6 -	2,2	2,1 -	19,6	19,1 -
Veiligheid werknemers	71%	1,8	0,8 **	2,4	1,4 *	22,8	9,2 **
Gezondheid werknemers	65%	1,7	1,2 -	2,1	2,0 -	22,3	12,3 **
Welzijn werknemers	59%	1,7	1,3 -	2,1	2,2 -	22,0	14,5 **
andere onderwerpen	10%	1,1	1,6 -	1,8	2,1 -	18,4	19,1 -
Was er een commissie actief?	80%	1,7	0,9 *	2,2	1,7 -	18,4	19,1 -

- 1) De streepjes en sterretjes geven de uitslag van een statistische toetsing van de verschillen tussen ondernemingen met wel of geen actieve commissie: - betekent geen significant verschil tussen beide groepen ondernemingen; * een significant verschil ($p \leq .05$) en ** een sterker significant verschil ($p \leq .01$)
- 2) Commissie actief: ja = er is een commissie actief; nee = er is geen commissie actief; percentage: percentage ondernemingen met een commissie op het betreffende gebied

Uit de eerste kolom van de tabel (tussen haakjes) blijkt dat in 80% van de onderzochte organisaties commissies actief zijn rondom veiligheid, arbeidsomstandigheden en de gevolgen daarvan. Vaak zijn dat veiligheidscommissies, gezondheidscommissies, commissies ter verbetering van de werkplek en welzijnscommissies. Minder vaak worden commissies ter preventie van arbeidsongevallen, beroepsziekten en andere onderwerpen geformeerd.

Klaarblijkelijk is het zo dat commissies niet zo maar worden ingesteld. Doorgaans is in de bedrijven waar een commissie is ingesteld sprake van een hoog ongevalsrisico en meer ziekteverzuim tengevolge van ongevallen. Dat is overigens niet zo verwonderlijk, omdat er geen reden is om een commissie in te stellen als er geen hoog risico is. De sterretjes achter de verschillen geven enkele tendensen aan. Met name bij commissies ter verbetering van de werkplek en veiligheidscommissies is er sprake van een duidelijk hoger risico op ongevallen en op het verzuim dat de ongevallen tot gevolg hebben. Commissies ter preventie van arbeidsongevallen komen vaker voor in organisaties met veel ongevallen, terwijl commissies die zich richten op de gezondheid en het welzijn van de werknemers vaker voorkomen in organisaties met een hoge gemiddelde verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen. VGW-commissies blijken vaak ingesteld te worden als er sprake is van een langere verzuimduur

ten gevolge van ongevallen. De reden daarvoor kan gelegen zijn in de wijze waarop in de organisatie met het ziekteverzuim wordt omgegaan (zie de volgende paragraaf).

4.4 Het type organisatie

Voor een zorgvuldige analyse van de oorzaken van arbeidsongevallen is een omvangrijk onderzoek noodzakelijk, die de omvang van een korte schriftelijke enquête ver te boven gaan. In de enquête zijn daarom slechts enkele vragen gesteld over de soort organisatie waar de ongevallen plaatsvinden. Deze vragen zijn met name gesteld, om enkele uit de literatuur bekende oorzaken te kunnen beoordelen. Daarbij is tevens aangesloten bij de bestaande kennis over de oorzaken van het ziekteverzuim.

Hoewel veiligheidsbeleid en ziekteverzuimbeleid doorgaans niet samenvallen, hebben beide soorten beleid toch meer met elkaar te maken dan men oppervlakkig zou verwachten. Dat komt onder andere omdat ongevallen ziekteverzuim kunnen veroorzaken en de duur van het verzuim samenhangt met de wijze waarop de organisatie omgaat met het ziekteverzuim. Tabel 4.4.1 geeft daarom om te beginnen een overzicht van de wijze waarop de organisaties aangesloten zijn bij de bedrijfsverenigingen en bedrijfsgezondheidsdiensten.

Uit de ziekteverzuim-literatuur is bekend (Smulders, 1982; Draaisma, 1983) dat de zogenoemde eigen risicodragers (bedrijven die zelf volledig voor de kosten van het ziekteverzuim verantwoordelijk zijn), doorgaans een lager ziekteverzuim hebben dan de omslagleden (bedrijven die de risico's voor de kosten van het ziekteverzuim delen met andere bedrijven). Bedrijven die als afdelingskas (groep van vergelijkbare bedrijven die samen de kosten voor het verzuim delen) verzekerd zijn bevinden zich doorgaans wat het ziekteverzuim betreft tussen de beide andere groepen in.

Tabel 4.4.1 Arbeidsongevallen-cijfers en verzuimpercentages in relatie tot de aansluiting bij een bedrijfsvereniging, de wijze van verzuimcontrole en de aansluiting bij een bedrijfsgezondheidsdienst 1) 2)

	aantal organisaties	aantal werknemers	verzuim-promillage	ongevals-frequentie	gemiddelde verzuimduur	verzuim-percentage
Verzekerd tegen ziektekosten:						
als "omslaglid"	67	429	2,0	2,4	19,6	7,6
als "afdelingskas"	21	651	1,5	2,0	17,6	7,0
als "eigen risicodragers"	54	786	1,0	1,5	19,5	6,2
anders	32	512 *	0,8 *	1,7 -	16,2 -	6,4 *
Wijze van verzuimcontrole:						
door bedrijfsvereniging	93	425	1,8	2,2	19,1	7,2
eerste periode door bedrijf	40	548	1,7	2,3	19,2	7,1
door bedrijf	19	1180	0,9	1,5	17,6	6,1
anders	33	651 **	0,8 *	1,5 -	17,3 -	6,4 -
Aangesloten bij BGD						
ja, externe BGD	124	491	1,7	2,2	21,2	6,9
ja, interne BGD	38	1038	1,4	2,3	21,8	6,1
nee, niet aangesloten	38	251 **	1,0 -	1,6 -	8,7 **	7,7 *

1) aantal organisaties=aantal organisaties waarover de cijfers berekend zijn; aantal werknemers=gemiddeld aantal werknemers per organisatie; verzuimpromillage, ongevals-frequentie en gemiddelde verzuimduur zijn de gemiddelde ongevalscijfers; verzuimpercentage=gemiddeld percentage van het totale ziekteverzuim. Niet alle organisaties hebben deze vragen beantwoord.

2) significantie niveaus: - = niet significant; * = $p \leq .05$; ** $p \leq .01$.

De restgroep "anders" is niet bij een bedrijfsvereniging aangesloten en is vergelijkbaar met de eigen risicodragers. Het gaat hier met name om overheidsorganisaties en nutsbedrijven.

Inderdaad blijkt uit de laatste kolom dat het ziekteverzuim op de bekende wijze samenvalt met de verzekeringsvorm: de omslagleden scoren het hoogst, gevolgd door de afdelingskas-verzekerden. De eigen risicodragers en de restgroep scoren het laagst. Dat is niet verwonderlijk, omdat bedrijven die zelf de kosten voor het ziekteverzuim kunnen beïnvloeden, er doorgaans meer aan zullen doen om deze kosten te verlagen, bijvoorbeeld door een strengere verzuimcontrole. Bovendien is er het vermoeden dat bedrijven met een laag verzuim geneigd zijn eigen risicodragers te worden en bedrijven met een hoog verzuim omslaglid (Smulders, 1984).

Er is echter meer aan de hand, omdat ook het verzuimpromillage ten gevolge van arbeidsongevallen op dezelfde wijze samenvalt met de verzekeringsvorm. Dat kan niet verklaard worden door de kortere verzuimduur bij bedrijven die eigen risicodragers zijn, maar vooral door de wat lagere ongevals-frequentie. Dit laatste effect is echter niet significant, zodat niet in absolute zin gezegd kan worden dat er sprake is van minder ongevallen bij eigen risicodragers. Een mogelijke verklaring voor het gegeven dat bij eigen risicodragers minder ongevallen zijn, zou kunnen zijn dat het gemiddeld aantal werknemers bij eigen risicodragers beduidend hoger

blijkt te zijn. Door de grotere omvang van de organisatie zijn er meer veiligheidkundigen en andere arbo-deskundigen in dienst.

Wat de wijze van verzuimcontrole betreft zijn vier mogelijkheden onderscheiden: (1) de controle volledig uitgevoerd door de bedrijfsvereniging, (2) de eerste weken controle door het bedrijf en dan door de bedrijfsvereniging, (3) controle door het bedrijf zelf en (4) een restcategorie, die de controle meestal uitbesteed heeft aan een bedrijfsgezondheidsdienst of een vergelijkbare dienst. In de verzuimliteratuur (Draaisma, 1983) wordt melding gemaakt van een lager verzuim naarmate het bedrijf zelf de verzuimcontrole uitvoert, al dan niet via een ingehuurde dienst. Overigens valt de wijze van verzuimcontrole weer grotendeels samen met de verzekeringsvorm en zijn omslagleden verplicht hun verzuimcontrole door de bedrijfsvereniging te laten uitvoeren. Bedrijven die als afdelingskas of eigen risicodragers verzekerd zijn, kunnen wel zelf de controlevorm kiezen. Dit laatste komt er vaak op neer dat zij zelf gaan controleren of dat uitbesteden naar een dienst.

Hoewel de verdeling van de verzuimpercentages in de laatste kolom ongeveer lijkt op dat wat in de literatuur gevonden is (Smulders, 1984), is dit effect niet significant. Dat is wel het geval voor de verschillen bij het verzuimpromillage tengevolge van arbeidsongevallen. Ook blijkt de ongevalsfrequentie per honderd werknemers weer duidelijk te verschillen, maar dit effect is weer niet significant. Duidelijk is ook dat bedrijven die zelf de verzuimcontrole uitvoeren, beduidend groter zijn dan de overige bedrijven bij de overige drie groepen.

Een onverwacht verschijnsel is te zien bij het laatste gegeven: het al dan niet aangesloten zijn bij een bedrijfsgezondheidsdienst. Bedrijven met een eigen bedrijfsgezondheidsdienst, hebben doorgaans een wat lager verzuim en gemiddeld beduidend meer werknemers in dienst dan bedrijven die een bedrijfsgezondheidsdienst inhuren. Bedrijven die geen gebruik maken van de diensten van een bedrijfsgezondheidsdienst, hebben gemiddeld weinig werknemers in dienst en een hoog ziekteverzuim. De gemiddelde verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen is echter laag, maar niet significant lager.

De conclusie uit het voorgaande is dat het verzuimpromillage ten gevolge van arbeidsongevallen wat de verzekeringsvorm en de verzuimcontrole betreft varieert zoals het totale ziekteverzuim in organisaties en eveneens met de het gemiddeld aantal werknemers. Datzelfde lijkt ook het geval te zijn met de ongevalsfrequentie per honderd werknemers, maar dat effect is nergens significant. Het aansluiten bij een bedrijfsgezondheidsdienst geeft echter enkele onverklaarbare effecten te zien.

Op de vraag of er momenteel door de organisatie pogingen ondernomen worden om het ziekteverzuim terug te dringen, wordt door 92% van de organisatie bevestigend geantwoord. Dat is begin 1994 te verwachten, omdat de verzuimwetgeving drastisch veranderd is en

bedrijven voor een groot deel van de kosten van het verzuim zelf verantwoordelijk zijn. Het blijkt dan ook dat met name organisaties met een hoger ziekteverzuimpercentage (7,1%) iets aan het ziekteverzuim doen. Organisaties die niets aan het verzuim doen, hebben een gemiddeld verzuimpercentage van 5%. Interessant is dat deze organisaties ook een laag ongevalsrisico hebben (één ongeval op honderd werknemers), terwijl organisaties die pogingen doen om het verzuim terug te dringen gemiddeld 2,2 ongevallen per honderd werknemers hebben. In het grootste deel van de gevallen (66%) hebben de pogingen het verzuim terug te dringen succes gehad en is het verzuim teruggedrongen van gemiddeld 7,8% in 1991, naar 7,2% in 1992 tot 6,9% in 1993. Bij de overige 34% van de organisaties is het verzuim echter gestegen, wat tot gevolg heeft dat het totale verzuim van alle 200 onderzochte organisaties ongeveer gelijk gebleven is: 7,3% in 1991, 7,0% in 1992 en 7,0% in 1993. De aanpak van het ziekteverzuim blijkt niet op de ongevalscijfers, en dus ook niet op het ziekteverzuim ten gevolge van arbeidsongevallen van invloed te zijn geweest.

Een ander ondernemingskenmerk dat wel in verband wordt gebracht met het aantal ongevallen is het economisch resultaat. Mackenbach en Van Beeck (1993) meldden twee onderzoeken waaruit blijkt dat in perioden van economische teruggang het aantal arbeidsongevallen de neiging heeft te stijgen. Om die reden wordt in tabel 4.4.2 de invloed van het bedrijfs-economisch resultaat in de jaren 1991, 1992 en 1993 onderzocht ten aanzien van het voorkomen van ongevallen en de hoogte van het ziekteverzuim.

Het bedrijfs-economisch resultaat is vastgesteld aan de hand van de drie categorieën die bij de eerste drie groepen in tabel 4.4.2. genoemd worden: gunstig, neutraal en ongunstig. Duidelijk blijkt uit de eerste kolom van de tabel dat het aantal bedrijven met een gunstig resultaat van 1991 tot en met 1993 daalt en het aantal bedrijven met een ongunstig resultaat stijgt. Dit effect blijkt bij nadere toetsing statistisch significant te zijn.

Tabel 4.4.2 Arbeidsongevallencijfers en verzuimpercentages van 1993 in relatie tot het bedrijfseconomisch resultaat van de ondernemingen in de jaren 1991, 1992 en 1993 1) 2)

	aantal organisaties	verzuimpromillage	ongevalsfrequentie	gemiddelde verzuimduur	verzuimpercentage
Bedrijfs-economisch resultaat in 1991					
gunstig	125	1,6	2,0	19,7	6,6
neutraal	49	1,2	1,6	17,4	8,0
ongunstig	22	1,6 -	2,9 -	14,5 -	7,1 **
Bedrijfs-economisch resultaat in 1992					
gunstig	110	1,6	2,1	20,1	6,6
neutraal	51	1,3	1,8	15,0	7,9
ongunstig	37	1,4 -	2,2 -	16,9 -	7,0 *
Bedrijfs-economisch resultaat in 1993					
gunstig	97	1,6	2,2	19,7	6,8
neutraal	57	1,1	1,4	15,0	7,4
ongunstig	43	1,7 -	2,5 *	19,2 -	7,0 -
Verandering 1991 ten opzichte van 1993					
permanent gunstig	85	1,5	2,0	19,7	6,6
permanent neutraal	24	0,7	1,0	17,9	8,5
permanent ongunstig	10	2,2	3,8	13,0	7,7
ongunstige verandering	52	1,6	2,0	18,4	6,5
gunstige verandering	15	2,3 -	3,3 *	18,5 -	7,9 **

- 1) aantal organisaties=aantal organisaties waarover de cijfers berekend zijn; verzuimpromillage, ongevalsfrequentie en gemiddelde verzuimduur zijn de gemiddelde ongevalspercentages; verzuimpercentage=gemiddeld percentage van het totale ziekteverzuim. Niet alle organisaties hebben deze vragen beantwoord.
- 2) significantie niveaus: - = niet significant; * = $p \leq .05$; ** $p \leq .01$.

Begonnen wordt met de vergelijking van het bedrijfs-economische resultaat in 1991, 1992 en 1993 ten aanzien van het ziekteverzuim en de arbeidsongevallen in 1993. Wat betreft het ziekteverzuim (laatste kolom) blijkt dat de aard van het bedrijfs-economisch resultaat in 1991 gepaard gaat met verzuimverschillen in 1993, maar dat dit effect voor 1992 al kleiner is en in 1993 helemaal verdwenen is. Als gekeken wordt naar de aard van het effect, dan blijkt met name dat organisaties met een neutraal bedrijfs-economisch resultaat een hoog verzuim hebben in de jaren daarna. Bij de arbeidsongevallen is dit effect niet aanwezig, maar blijkt dat een ongunstig bedrijfs-economisch resultaat in hetzelfde jaar gepaard gaat met meer arbeidsongevallen.

Interessant is ook de dynamiek in dit opzicht. Het blijkt dan ook dat tussentijdse veranderingen effect hebben op het ziekteverzuimpercentage, maar ook op de omvang van het aantal arbeidsongevallen. Organisaties die permanent een neutraal bedrijfs-economisch resultaat hebben, hebben het hoogste verzuimpercentage, terwijl een positieve verandering in de richting van neutraal of gunstig ook gepaard gaat met een relatief hoog verzuimpercentage (laatste kolom). Voor de arbeidsongevallen is de situatie anders. Daar blijkt een permanent ongunstig resultaat gepaard te gaan met een hoog aantal ongevallen, maar ook dat een verandering ten gunste

gepaard gaan met een hoger aantal ongevallen. In organisaties met een permanent neutraal resultaat blijkt juist dat er zeer weinig arbeidsongevallen voorkomen.

5 Conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk worden de uitkomsten die in dit jaarboekje werden weergegeven, samengevat en worden de belangrijkste conclusies getrokken en enkele aanbevelingen gedaan. Begonnen wordt met de samenvatting en conclusies van de verschillende resultaten van de ongevallenregistratie. Daarna wordt op de enquête over het beleid rondom arbeidsongevallen ingegaan.

Het bleek dat de 238 bedrijven en instellingen die in 1993 aan de NIA Arbeidsongevallenregistratie deelnamen, met name afkomstig zijn uit de nutssector, de delfstoffenwinning en de verschillende industrietakken. De overige sectoren zijn weliswaar minder goed vertegenwoordigd, maar er kunnen, gezien de aantallen werknemers, toch zeker ook uitspraken over deze sectoren gedaan worden. Overigens is landelijke representativiteit niet het belangrijkste uitgangspunt van deze NIA-registratie. Het verkrijgen van referentiecijfers omtrent de ongevals- en verzuimgegevens is een belangrijk doel van de registratie.

In ieder geval bleek dat er dit jaar gemiddeld 1,58 ongevallen per honderd werknemers plaats vonden. Het gemiddelde verzuimpromillage was 1,1%. In geen voorgaand jaar werden dergelijke lage cijfers gemeten. Alleen de gemiddelde verzuimduur lag met 25 dagen wat hoger dan voorgaande jaren. De daling blijkt zich vooral in de industrie te hebben voorgedaan. Net als in voorgaande jaren blijkt het aantal arbeidsongevallen en het verzuim tengevolge daarvan weer laag te zijn in grote organisaties (meer dan 1000 werknemers) en hoog in middelgrote organisaties (200-1000 werknemers). Dit jaar zijn er echter wat afwijkingen omdat het aantal ongevallen hoog is in de kleine organisaties en de gemiddelde verzuimduur hoog in grote organisaties. Waar dit aan ligt is vooralsnog onbekend.

Wat het ongevalsrisico betreft blijkt dat mannen vaker en ernstiger arbeidsongevallen krijgen dan vrouwen. Jongere werknemers hebben ook meer ongevallen, maar het blijkt dat de oudere werknemers een gemiddeld langere verzuimduur hebben. Dit laatste effect is er ook weer ten aanzien van de werknemers met een lang dienstverband bij de onderneming. De effecten bij de kenmerken lengte van het dienstverband, leidinggevende versus uitvoerende werknemers en part-time werkenden zijn dit jaar minder duidelijk dan in voorgaande jaren. Wat betreft de ploegendiensten werd gevonden dat met name bij de drie- en vier-ploegendiensten en bij de overige diensten de gemiddelde verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen hoger ligt dan bij de twee- en vijf-ploegdienst.

De bedrijven en instellingen die aan de NIA-verzuimregistratie meedoen omvatten tezamen een steekproef van 3% van de werkzame bevolking in Nederland. Een aantal bedrijfstakken is echter duidelijk ondervertegenwoordigd in deze steekproef, terwijl andere bedrijfstakken ruim vertegenwoordigd zijn. Met name de delfstoffenwinning, de openbare nutsbedrijven en een aantal industrietakken zijn ruim vertegenwoordigd, terwijl ook voor de groothandel, de transport- en communicatiebedrijven en de overige dienstverlening geldt dat deze takken met relatief veel arbeidsorganisaties en werknemers vertegenwoordigd zijn. Van deze bedrijfstakken kan dus een redelijk goed beeld over de arbeidsongevallen gegeven worden. Van andere bedrijfstakken moeten de gegevens voorzichtig geïnterpreteerd worden. Hoewel de steekproef van 3% in dit geval niet klein is, kunnen er echter door de grillige verdeling over de verschillende bedrijfstakken en bedrijfsklassen geen exacte landelijke uitspraken gedaan worden. Dat moet worden overgelaten aan de bekende CBS-registraties. Net als vorig jaar verdient het daarom aanbeveling om ten behoeve van een meer optimale steekproef van organisaties in de komende jaren een gericht wervingsbeleid te gaan voeren, waarbij in een aantal bedrijfstakken selectief nieuwe deelnemers geworven worden. Op deze wijze kan naar een goede en landelijk representatieve steekproef toegewerkt worden.

Een specifiek onderdeel van de NIA-bedrijfsongevallenregistratie vormt de vaststelling van de verzuimduur per ongeval. Daarmee is de mogelijkheid aanwezig om naast de aantallen ongevallen, ook een indicatie van de ernst van arbeidsongevallen te kunnen geven. Zo bleek uit de registratie van 1992 dat de duur van het verzuim bij ongevallen in het weekend duidelijk langer is dan bij ongevallen op door-de-weekse dagen. Mogelijk gebeuren in het weekend ernstiger ongevallen. Ook uit de langere verzuimduur in enkele bedrijfsklassen kan geconcludeerd worden dat er mogelijk sprake is van ernstiger ongevallen in die bedrijfsklassen. Uit de analyse van kenmerken van de werknemers blijkt echter dat de gemiddelde verzuimduur toeneemt bij oudere werknemers. Dat werpt een ander licht op de interpretatie van de verzuimduur. Een hogere verzuimduur in een bepaalde bedrijfstak hoeft namelijk nog niet te betekenen dat er in die bedrijfstak ook ernstiger ongevallen gebeuren. Een andere verklaring kan zijn dat er in die bedrijfstak meer oudere werknemers werkzaam zijn. Bij oudere werknemers hoeven de ongevallen niet noodzakelijk ernstiger van aard te zijn. Mogelijk is er bij oudere werknemers sprake van een langere herstelduur bij gelijksoortige ongevalsletsels. Het verdient dan ook aanbeveling om nader onderzoek uit te voeren, zodat de betekenis van de verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen duidelijker wordt.

Hoewel de betekenis van de NIA-bedrijfsongevallenregistratie op landelijk niveau duidelijk achter blijft bij de jaarlijkse CBS-cijfers, kunnen de deelnemende bedrijven en instellingen met deze registratie zeker hun voordeel doen. Niet alleen is het voor hen mogelijk om via deze registratie de cijfers van collega-bedrijven en -instellingen te vergelijken: de NIA-bedrijfsongevallenregistratie biedt tevens referentiemateriaal op een hoger aggregatieniveau. Aan de hand van de overzichtstabel kan beoordeeld worden in welke opzicht de ongevallen

binnen de organisatie afwijken van de ongevallen in de bedrijfstak en in de totale steekproef. Met behulp van de tabellen met de persoons- en personeelskenmerken kan beoordeeld worden of de duur van het verzuim bij de werknemers van het bedrijf afwijkt van de totale steekproef. Ook de vergelijking van de cijfers over meerdere jaren geeft veel inzicht, omdat daarmee uitspraken gedaan kunnen worden over de stabiliteit van het voorkomen van arbeidsongevallen binnen de organisatie. Op die wijze kunnen per organisatie de plekken opgespoord worden waar arbeidsongevallen vaak voorkomen, zodat een gericht preventief veiligheidsbeleid gevoerd kan worden.

Uit de schriftelijke enquête over het beleid rondom arbeidsongevallen in arbeidsorganisaties kwam een aantal interessante gegevens naar voren. Deze enquête werd gehouden onder de arbeidsorganisaties die aan de NIA Arbeidsongevallenregistratie meedoen. Vijfenzeventig procent van deze organisaties deden aan deze enquête mee. Er bleek in de deelnemende organisaties een sterke relatie te bestaan tussen degene die in de organisatie verantwoordelijk is voor de ongevallenregistratie en de omvang van het bedrijf: in organisaties van 1-49 werknemers is dat vooral de boekhouder/administrateur, in organisaties van 50-99 medewerkers de groep overige functionarissen en in organisaties van 100-199 medewerkers de afdeling personeelszaken. Duidelijk was ook te zien dat veiligheidskundigen een belangrijke rol spelen bij de arbeidsongevallenregistratie in bedrijven vanaf 200 werknemers. Bedrijfsartsen en bedrijfsverpleegkundigen spelen die rol met name in bedrijven vanaf 500 werknemers en arbo-coördinatoren in bedrijven van 200-500 werknemers.

Vaak worden in de geënquêteerde organisaties meer dan alleen ongevallen met ziekteverzuim geregistreerd. In omstreeks de helft van de organisaties registreert men ook nog EHBO-ongevallen, ongevallen met materiële schade en bijna-ongevallen. Vaak wordt dat gedaan door de veiligheidskundigen of door andere arbo-functionarissen, maar in een aantal geval ook door de afdeling personeelszaken of door de boekhouders of administrateurs. Ongevallen waarbij alcohol in het spel was en ongevallen met een materiële schade van meer dan 100.000 gulden deden zich betrekkelijk weinig voor, maar kunnen in enkele gevallen wel tot zeer ernstige gevolgen aanleiding geven, zoals een dodelijke afloop. Wat de volledigheid van de registratie betreft schat ruim 80% van de ondervraagde functionarissen in dat deze volledig is. De veiligheidskundigen schatten doorgaans de onderregistratie het hoogst in.

Informatie over de arbeidsongevallen wordt vaak gebruikt ten behoeve van het ongevals- en veiligheidsbeleid in de organisaties. Veelal wordt de ongevalsregistratie aangewend voor informatie in het arbo-jaarverslag en arbo-jaarplan, het opsporen van gevaarlijke situaties, ter informatie aan de directie, het ongevallenbeleid in het algemeen, de risico-inventarisaties en het inlichten van het personeel over gevaarlijke situaties. Men gebruikt de registratie minder vaak voor het evalueren van de effectiviteit van veranderingen op veiligheidsgebied. Ongevalscijfers worden in minder dan de helft van de organisaties vergeleken met ziektever-

zuimgegevens, gegevens over arbeidsomstandigheden, afdelings- en bedrijfskenmerken en uitkomsten van risico-inventarisaties. Overigens zijn deze uitkomsten weer sterk afhankelijk van de functie van degene die de ongevallenregistratie beheert.

Het instellen van een commissie op het gebied van het verbeteren van de werkplek, de preventie van arbeidsongevallen en de veiligheid van werknemers blijkt sterk afhankelijk te zijn van de ongevalsrisico's in het bedrijf. Doorgaans is er in deze organisaties sprake van meer ongevallen per honderd werknemers, een hoger verzuimpromillage en geen langere gemiddelde verzuimduur. VGW-commissies blijken vaak ingesteld te worden als er sprake is van een langere verzuimduur ten gevolge van ongevallen. De reden daarvoor kan gelegen zijn in de wijze waarop in de organisatie met het ziekteverzuim wordt omgegaan.

Tenslotte blijkt het type organisatie gerelateerd te zijn aan de mate waarin ongevallen er een rol spelen. Bij de eigen risicodragers is het ziekteverzuim (verzuimpromillage) ten gevolge van arbeidsongevallen minder dan bij omslagleden. Datzelfde geldt voor de wijze waarop de verzuimcontrole plaatsvindt, alleen is het effect op het algehele verzuimpercentage niet significant, maar wel aanwezig. In bedrijven die zelf verantwoordelijk zijn voor de verzuimcontrole is zowel het algemene verzuimpercentage als het verzuimpromillage ten gevolge van arbeidsongevallen lager dan in bedrijven die de verzuimcontrole aan de bedrijfsvereniging overlaten. Een moderne aanpak van het ziekteverzuim blijkt niet op de ongevalscijfers en dus ook niet op de ziekteverzuimcijfers ten gevolge van arbeidsongevallen van invloed te zijn geweest. Een permanent ongunstig bedrijfs-economisch resultaat in de afgelopen drie jaren tenslotte gaat bij de onderzochte organisaties gepaard met een hoog aantal arbeidsongevallen in 1993. Echter ook een verandering van een ongunstig naar een gunstig bedrijfs-economisch resultaat gaat gepaard met relatief veel arbeidsongevallen in 1993.

Kan uit de gepresenteerde gegevens van enquête veel geleerd worden? In de eerste plaats dat bedrijven en instellingen relatief veel mogelijkheden hebben om lering te trekken uit de ongevallen die er gebeuren. Zo wordt er in de onderzochte ondernemingen betrekkelijk veel gedaan aan de signalering van ongevals- en veiligheidsrisico's. Veel organisaties bijvoorbeeld registreren naast de ongevallen met ziekteverzuim ook bijna-ongevallen en/of EHBO-ongevallen. Behalve voor de informatievoorziening voor het bedrijf, worden ongevalsgegevens vaak gebruikt bij risico-inventarisaties, het inlichten en waarschuwen van het personeel en het opsporen en verbeteren van gevaarlijke situaties in het bedrijf. Ook worden de ongevalsgegevens veelal met andere bedrijfsgegevens vergeleken, zoals ziekteverzuimgegevens, gegevens over arbeidsomstandigheden, afdelings- en bedrijfskenmerken en uitkomsten van risico-inventarisaties.

In de tweede plaats blijkt dat de registratie van arbeidsongevallen niet alleen het specifieke domein van de veiligheidskundige hoeft te zijn. Ook andere arbo-medewerkers en boekhou-

ders/administrateurs en personeelsfunctionarissen kunnen ongevallen bijhouden. Dat betekent dat de aandacht voor arbeidsongevallen of veiligheidsrisico's niet beperkt hoeft te zijn tot de grotere organisaties, die het zich kunnen veroorloven om een veiligheidskundige aan te stellen. De meeste organisaties in Nederland zijn relatief klein en hebben minder dan honderd werknemers in dienst. In dergelijke organisaties gebeuren vaak minder ongevallen, alleen al omdat er minder personeel in dienst is. Als echter het relatieve risico op ongevallen in deze organisaties hoog is, kunnen andere functionarissen dan veiligheidskundigen eveneens een goede rol spelen bij het verbeteren van de veiligheid. Naast het inhuren van deskundigheid bij de Arbodiensten, kunnen de eigen functionarissen daarbij een cruciale rol vervullen via de registratie en de uitvoering van het veiligheidsbeleid in de onderneming.

In de derde plaats bleek dat met name in organisaties waar relatief veel ongevallen plaatsvinden, specifiek aandacht besteed wordt aan deze problematiek door het instellen van commissies. Dat lijkt vanzelfsprekend, omdat er een directe aanleiding en een noodzaak is tot verandering. Het wil echter niet zeggen dat een bedrijf met weinig risico's niets hoeft te doen. Ook daar is aandacht voor de veiligheidsrisico's op zijn plaats, omdat ieder ongeval er één teveel is. Er moet echter ook gewaarschuwd worden voor overbezorgdheid, omdat een teveel aan regels averechts kan werken. De continue signalering van risico's kan echter geen kwaad en met de registratie van arbeidsongevallen kan constant de vinger aan de pols gehouden worden. Zoals gezegd: de meeste organisaties in Nederland hebben minder dan 100 werknemers en dan gebeuren er doorgaans maar weinig ongevallen die ziekteverzuim tot gevolg hebben. Naast een effectieve melding van deze ongevallen aan de bedrijfsvereniging, verdient het daarom ook aanbeveling de bijna-ongevallen en de ongevallen waarbij EHBO verleend moest worden goed te registreren, als is het alleen maar om in het arbo-jaarverslag de onderbouwde en verantwoorde beslissing te kunnen nemen dat met betrekking tot het stellen van prioriteiten binnen het arbobeleid er ook het komende jaar voorlopig niets aan de preventie van ongevallen gedaan hoeft te worden.

Literatuur

- Andriessen, S. (1987), Daling van arbeidsongevallen waarneembaar; de ongevallenindexcijfers 1986, *Maandblad voor Arbeidsomstandigheden* (63), nr 12, 757-761.
- Andriessen, S. (1988), De cijfers over 1987; nog altijd geen representatieve registratie arbeidsongevallen, *Maandblad voor Arbeidsomstandigheden* (64), nr 12, 751-754.
- Arbeidsinspectie, Dienst van het Stoomwezen (1993), *Jaarverslag 1992*, Centrale Bureau Arbeidsinspectie SDU Grafische Projecten, Den Haag.
- Beeck, E.F. van, Mackenbach, J.P. (1989), *Ongevallen Signaleringsrapport 1989*, Stuurgroep Toekomstscenario's Gezondheidszorg, Rijswijk.
- Beeck, E.F. van, Mackenbach, J.P. (1992), *Ongevallen Signaleringsrapport 3 1992*; Ontwikkelingen sinds 1985, Stuurgroep Toekomstscenario's Gezondheidszorg, Rijswijk.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1982), *Standaard Bedrijfsindeling bedrijfstelling 1978*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1993), *Enquête beroepsbevolking 1992*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1992), *Diagnose-statistiek Bedrijfsverenigingen 1989; Omslagleden*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1991), *Statistiek der bedrijfsongevallen 1988*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.
- Klein Hesselink, D.J., Reuling, A.M.H. (1991), *Verzuim door ziekte en ongevallen 1988-1989; trends, risicogroepen, personeelsverloop, ongevallen*, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA, Amsterdam.
- Klein Hesselink, Van den Berg, T.D.P.J. (1993), *Arbeidsongevallen 1992; Jaarcijfers op basis van de NIA-Arbeidsongevallenregistratie*, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA, Amsterdam.
- Vrijhof, B.J. (1990), Ziekteverzuim in het bedrijf, In: Smulders, P.G.W. en T.J. Veerman (red), *Handboek Ziekteverzuim; gids voor de bedrijfspraktijk*, Delwel uitgeverij BV, 's-Gravenhage.

Bijlage 1. Kort en lang verzuim in 1993 naar bedrijfsklasse

Kort en lang verzuim in 1993 naar bedrijfsklasse *)

SBI		N werknemers	N organisaties	IP lang	%IP lang	IF kort	%IF kort
0	Landbouw en visserij	271	6	0,2	26	2,95	89
12	Delfstoffenwinning	3276	2	0,2	85	0,09	38
20,21	Voedings- en genotmiddelenindustrie	9375	18	1,7	85	1,45	56
22	Textielindustrie	1021	6	1,4	83	1,27	62
23,24	Kleding-, leder-, schoen en lederwarenindustrie	205	3	1,5	100	0,00	0
25	Hout- en meubelindustrie	235	4	6,9	97	1,28	25
26	Papier- en papierwarenindustrie	3077	6	2,1	81	2,34	59
27	Grafische industrie, uitgeverijen, binderijen	1991	6	1,0	86	0,85	46
28	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie	11515	5	0,5	90	0,20	47
29	Chemische industrie	21625	38	0,5	83	0,51	59
30	Kunstmatige en synthetische garen- en vezelindustrie	3025	2	0,1	76	0,10	60
31	Rubber- en kunststofverwerkende industrie	1381	8	1,9	93	0,87	38
32	Bouwmaterialen-, aardewerk- en glasindustrie	2879	7	1,8	84	1,84	60
33	Basismetalaalindustrie	17272	8	1,8	86	1,52	53
34,35	Metaalproducten- en machineindustrie	7766	25	2,2	83	2,20	59
36	Elektrotechnische industrie	4623	6	0,3	77	0,58	71
37	Transportmiddelenindustrie	8719	7	1,0	83	1,03	57
38	Instrumenten- en optische industrie	1383	4	0,2	71	0,36	63
39	Overige industrie	5696	4	0,9	89	0,56	44
	Totaal industrie	101788	157	1,1	85	1,01	55
40	Productie/distributie van elektriciteit, gas, water	17013	21	0,6	83	0,58	54
50	Bouwnijverheid en -installatiebedrijven	608	3	0,3	67	0,82	71
61,62	Groothandel	3559	11	1,7	96	0,28	24
65,66	Detailhandel	6122	3	0,3	54	1,27	77
67	Horeca	158	2	0,0	0	2,53	100
68	Reparatiebedrijven voor gebruiksgoederen	2776	5	0,7	84	0,79	56
76,77	Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	2260	3	0,4	88	0,27	35
84	Zakelijke dienstverlening	1861	3	0,1	71	0,16	60
90	Openbaar bestuur, defensie	1485	6	0,5	78	0,88	59
92	Onderwijs	223	5	0,0	0	2,24	100
93	Gezondheidsdiensten	1330	2	0,0	0	0,00	0
94	Maatschappelijke dienstverlening	883	4	0,0	0	0,00	0
97	Researchinstellingen	3264	3	0,8	95	0,28	45
98	Overige dienstverlenende bedrijven	442	2	0,6	73	1,58	70
	Totaal dienstverlening	41984	73	0,6	83	0,62	57
	Totaal	147319	238	1,0	84	0,88	56

*) N werknemers = aantal werknemers; N organisaties = aantal organisaties; IPlang = verzuimpromillage van het langdurig verzuim (langer dan 14 dagen); %IPlang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; IFkort = frequentie van het kortdurend verzuim (14 dagen of korter); %IPkort = percentage van de frequentie van het kortdurend verzuim ten opzichte van de totale verzuimfrequentie.

Bijlage 2. Ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke ongevallen in 1993 naar bedrijfsklasse

Ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke ongevallen in 1993 naar bedrijfsklasse *)

SBI- code	Omschrijving	ziekenhuisopnamen		blijvend letsel		dodelijke ongevallen	
		abs.	*1000	abs.	*1000	abs.	*1000
0	Landbouw en visserij	0	0,0	0	0,0	0	0,0
12	Delfstoffenwinning	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Industrie						
20,21	Voeding en genotmiddelen	5	20,6	3	12,4	0	0,0
22	Textiel	2	95,2	1	47,6	0	0,0
23,24	Kleding- leder- schoen en lederwaren	1	500,0	0	0,0	0	0,0
25	Hout en meubel	0	0,0	0	0,0	0	0,0
26	Papier en papierwaren	4	32,8	0	0,0	0	0,0
27	Grafisch	6	162,2	0	0,0	0	0,0
28	Aardolie en steenkoolverwerking	5	102,0	2	40,8	0	0,0
29	Chemie	5	26,6	0	0,0	1	5,3
30	Kunstmatige garens en vezels	0	0,0	0	0,0	0	0,0
31	Rubber en kunststofverwerking	1	31,2	1	31,3	0	0,0
32	Bouwmaterialen, aardewerk en glas	4	45,5	2	22,7	0	0,0
33	Basismetaal	6	12,1	3	6,1	1	2,0
34,35	Metaalproducten en machines	9	31,1	8	27,7	0	0,0
36	Elektrotechniek	2	52,6	1	26,3	1	26,3
37	Transportmiddelen	4	25,3	3	19,0	0	0,0
38	Instrumenten en optische industrie	1	125,0	0	0,0	0	0,0
39	Overige industrie	2	27,8	0	0,0	0	0,0
40	Nutsbedrijven	7	38,0	2	10,9	0	6,0
50	Bouwnijverheid- en installatiebedrijven	0	0,0	0	0,0	0	6,0
61,62	Groothandel	3	73,2	1	24,4	0	0,0
61,62	Groothandel	2	19,8	0	0,0	0	0,0
67	Horeca	0	0,0	0	0,0	0	0,0
68	Reparatiebedrijven	1	25,6	0	0,0	0	0,0
70	Transport, opslag en communicatie	0	0,0	0	0,0	0	0,0
84	Zakelijke dienstverlening	0	0,0	0	0,0	0	0,0
90	Openbaar bestuur, defensie	1	45,5	0	0,0	0	0,0
92	Onderwijs	0	0,0	0	0,0	0	0,0
93	Gezondheidsdiensten	0	0,0	0	0,0	0	0,0
94	Maatschappelijke dienstverlening	0	0,0	0	0,0	0	0,0
97	Researchinstellingen	1	50,0	2	100,0	0	0,0
98	Overige dienstverlening	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Totaal		72	30,9	29	12,4	3	1,3

*) abs. = absolute aantallen; *1000 = het aantal gebeurtenissen per 1000 ongevallen.

Bijlage 3. Kort en lang verzuim in 1993 naar bedrijfs- grootte

Kort en lang verzuim in 1993 naar bedrijfsgrootte *)

Bedrijfsgrootte in aantal werknemers	N werknemers	N organisaties	IP lang	%IP lang	IF kort	%IF kort
1 - 49	622	24	0,9	68	2,25	67
50 - 99	1886	25	1,6	91	0,69	43
100 - 199	7040	47	1,6	84	1,51	57
200 - 499	18413	58	1,4	84	1,25	58
500 - 999	30788	45	1,2	85	1,09	54
1000 - 1999	42052	29	0,8	86	0,65	56
2000 en meer	46518	10	0,7	82	0,71	56
Totaal	147319	238	1,0	84	0,88	56

*) N werknemers = aantal werknemers; N organisaties = aantal organisaties; IPLang = verzuimpromillage van het langdurig verzuim (langer dan 14 dagen); %IPLang = percentage langdurig verzuim ten opzichte van het totale verzuim; IFkort = frequentie van het kortdurend verzuim (14 dagen of korter); %IPkort = percentage van de frequentie van het kortdurend verzuim ten opzichte van de totale verzuimfrequentie.

Bijlage 4. Ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke ongevallen in 1993 per bedrijfs-grootte

Ziekenhuisopnamen, blijvend letsel en dodelijke ongevallen in 1993 naar bedrijfsgrootte *)

Aantal werknemers	ziekenhuisopnamen		blijvend letsel		dodelijke ongevallen	
	abs.	*1000	abs.	*1000	abs.	*1000
1 - 49	0	0,0	0	0,0	0	0,0
50 - 99	4	133,3	1	33,3	0	0,0
100 - 199	8	43,0	4	21,5	0	0,0
200 - 499	5	12,5	6	15,0	0	0,0
500 - 999	25	40,3	6	9,7	1	1,6
1000 - 1999	19	38,9	8	16,4	1	2,0
meer dan 2000	11	18,8	4	6,8	1	1,7
Totaal	72	30,9	29	12,4	3	1,3

*) abs. = absolute aantallen; *1000 = het aantal gebeurtenissen per 1000 ongevallen.